

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет

ім. Ю.Федьковича

Географічний факультет

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

**«ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ : ОСОБЛИВОСТІ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ В ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ»**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 602 групи
Білава Марина Олександрівна

Керівник:

кандидат географічних наук
Доцент *Кирилюк С.М.*

До захисту допущено

на засіданні кафедри

Протокол № 7 від 5 грудня 2023 р.

Зав. кафедрою *Рідуш* проф. Рідуш Б.Т.

Чернівці - 2023

ABSTRACT

Bilava Maryna Oleksandrivna "Features and prospects of distance education and innovative technologies in geographic education." Thesis of educational level — master. Specialty 014.07 Secondary Education (Geography) — Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

In this work, the author highlights the features and prospects of distance learning and innovative technologies in geographic education.

The theoretical principles of the organization of distance learning in Ukraine and the substantiated concept of its introduction into the educational process have been determined; positive and negative features of distance education are presented; analyzed methods of using remote forms of learning in geography lessons. The application of a number of geography teaching technologies for high school students was examined in detail and reasoned, and the main technologies and tools for distance learning of geography were identified. Content, didactic and subject content of electronic educational resources on the subject has been demonstrated.

We developed methodical recommendations for geography teachers regarding the organization and conduct of remote lessons and the use of innovative technologies. Abstracts of geography lessons have also been developed for use in distance learning.

The result of the analysis was the development of lessons that can be useful and implemented in the educational activities of general educational institutions of Ukraine and can be used in classroom, extracurricular and distance work of students.

Keywords: distance learning, innovative technologies, educational process in geography lessons.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Викривлення ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

М.О. Білава

ABSTRACT

Bilava Maryna Oleksandrivna "Features and prospects of distance education and innovative technologies in geographic education." Thesis of educational level — master. Specialty 014.07 Secondary Education (Geography) — Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

In this work, the author highlights the features and prospects of distance learning and innovative technologies in geographic education.

The theoretical principles of the organization of distance learning in Ukraine and the substantiated concept of its introduction into the educational process have been determined; positive and negative features of distance education are presented; analyzed methods of using remote forms of learning in geography lessons. The application of a number of geography teaching technologies for high school students was examined in detail and reasoned, and the main technologies and tools for distance learning of geography were identified. Content, didactic and subject content of electronic educational resources on the subject has been demonstrated.

We developed methodical recommendations for geography teachers regarding the organization and conduct of remote lessons and the use of innovative technologies. Abstracts of geography lessons have also been developed for use in distance learning.

The result of the analysis was the development of lessons that can be useful and implemented in the educational activities of general educational institutions of Ukraine and can be used in classroom, extracurricular and distance work of students.

Keywords: distance learning, innovative technologies, educational process in geography lessons.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	6
1.1. Теоретичні особливості побудови та функціонування системи дистанційної освіти та історія введення дистанційного навчання	6
1.2. Світова практика використання дистанційної освіти в школі	12
1.3. Загальні принципи та інструменти дистанційного навчання.....	14
1.4. Методологія дистанційного навчання.....	15
1.5. Сутність інноваційних технологій в шкільній освіті	31
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2	
ТЕХНОЛОГІЇ І ЗАСОБИ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ.....	38
2.1. Характеристика засобів організації навчального процесу в умовах дистанційного навчання.....	38
2.2. Технології при дистанційному навчанні географії.....	47
2.3. Засоби при дистанційному навчанні географії.....	50
2.4. Нормативне регулювання процесу дистанційного навчання.....	56
2.5. Переваги та недоліки віддаленого навчання	58
Висновки до розділу 2	60
РОЗДІЛ 3	

**ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА
УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**
..... 61

3.1 Алгоритми створення заняття з географії в умовах дистанційного
навчання..... 61

3.2 Застосування інтерактивних сервісів у вивченні курсу географії та під час
дистанційного навчання..... 64

3.3. Методичні рекомендації вчителям для дистанційного навчання на
уроках..... 68

Висновки до розділу 3..... 71

ВИСНОВКИ 73

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 77

ДОДАТКИ..... 87

ВСТУП

Постановка проблеми. Перехід до дистанційного навчання, викликаний пандемією, став несподіваним та серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу - освітян, вчителів, учнів та їхніх батьків.

Після тимчасової розгубленості всім довелося прийняти цей виклик та швидко адаптуватися до нових реалій. Однак питання розвитку дистанційної освіти стало надзвичайно актуальним. [69]

Хоча дистанційне навчання не призначалося як довгострокова заміна очному, воно може стати ефективним інструментом не лише під час карантину [6]. Організація якісного навчання з використанням цифрових технологій, комунікація з учнями на відстані, надихання та мотивація до навчання, а також допомога батькам - це навички, якими всім довелося оволодіти під час карантину. Пошук нових онлайн форм, методів та технологій для поліпшення якості та доступності освіти став необхідним умовами соціального дистанціювання під час пандемії [11].

Мета роботи - аналіз та дослідження особливостей впровадження елементів дистанційного навчання та інноваційних технологій на уроках географії в закладах загальної середньої освіти.

Для досягнення цієї мети поставлено **ряд завдань**:

- визначити теоретичні засади організації дистанційного навчання в Україні (світі) та обґрунтувати концепцію впровадження його в освітньо-виховний процес;
- вивчити позитивні та негативні риси дистанційної форми навчання.
- аналізувати методики використання дистанційних форм навчання на уроках географії;
- визначити основні технології та засоби при дистанційному вивченні географії;

- визначити переваги і недоліки використання елементів дистанційного навчання в навчально-виховному процесі.
- розробити методичні рекомендації вчителям географії щодо організації та проведення дистанційних уроків й застосування інноваційних технологій.
- розробити конспекти уроків географії для використання при дистанційному навчанні;

Об'єкт дослідження: навчально-виховний процес на уроках географії при дистанційному навчанні у закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: закономірності та особливості застосування елементів дистанційного навчання на уроках географії в закладах загальної середньої освіти.

Практичне значення дипломної роботи полягає в тому, що ми представили інструментарій, дидактичні методи, засоби, технології та інші аспекти, які можна застосовувати в умовах віддаленого навчання. Крім того, ми надали плани-конспекти уроків, які можуть бути корисними для подальшої навчальної роботи. А також, знаючи сильні і слабкі сторони онлайн платформ, педагог може підібрати релевантні для його класу способи організації навчального процесу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Теоретичні особливості побудови та функціонування системи дистанційної освіти та історія введення дистанційного навчання в освітній шкільний процес .

Станом на сьогодні процеси реформування, які відбуваються в суспільстві, вимагають формування таких умов для навчання і розвитку особистостей, які б могли забезпечити знаннями та навичками, необхідними для якісного життя у сучасному мінливому, індивідуалізованому, високотехнологічному світі XXI ст. Інтеграція України у світовий освітній простір, а також практичне впровадження наявних зарубіжних методів та форм роботи у систему освіти України потребує їх детального аналізу й осмислення задля опрацювання і адаптування до національних потреб[12]. Протягом останніх десяти-двадцяти років дистанційна освіта у світі та Україні стала глобальним явищем освітньої та інформаційної культури. Однак до теперішнього часу дистанційна форма освіти не використовувалась так широко в освітньому процесі шкіл, коледжів, гімназій та інших середніх спеціальних навчальних закладів, оскільки не було достатньої необхідності для цього. Ситуація із пандемією 2020 року різко змінила пріоритети у всіх сферах і в освітній зокрема. Тепер дистанційна освіта є невід'ємним явищем процесу навчання, а її дослідження та удосконалення прямо впливає на якість надання освітніх послуг[5].

Дистанційна освіта – це одна із новітніх форм організації навчального процесу, при якій всі чи частина занять здійснюється із використанням сучасних інформаційних, а також телекомунікаційних технологій. При цьому територіальна віддаленість викладачів та учнів є нормальним явищем[47]. Загалом, дистанційне навчання у загальноосвітніх навчальних закладах відкриває можливість імплементувати на якісно новий рівень допрофільну і профільну підготовку учнів. Дистанційне навчання дозволяє забезпечити

гнучкість і багатоваріантність у навчальному процесі, сприяє більш повному розкриттю потенціалу школярів, через відсутність обмежень у кількості та якості дистанційних навчальних курсів. Таким чином, дистанційна форма навчання відкриває можливості для тих учнів, які пропускають школу із поважних чи навіть неповажних причин. Особливо ця форма освіти визначальна у розвитку для тих, хто за станом здоров'я навчається індивідуально. Зараз такі учні фактично інтегруються в суспільство на рівних умовах із іншими. В межах дистанційної форми навчання розрізняють модифікації, які потребують і проходять відповідну апробацію в режимі реального часу [6].

При дистанційній формі навчання учень самостійно підключається до уроку і навчається цілком дистанційно відповідно до методики обраного навчального центру. При дистанційно-очній формі здійснення навчального процесу вивчення предмета відбувається у школі з можливістю додаткового дистанційного вивчення. Роль тьютора (дистанційного викладача) може виконувати шкільний педагог або викладач іншого закладу освіти. Дистанційноочна форма передбачає органічне залучення дистанційних матеріалів до традиційного освітнього процесу [7].

При класно-дистанційній формі здобуття знань школярі, які навчаються в одному класі чи в одній школі, вивчають певний предмет у дистанційній формі. При цьому діти можуть взаємодіяти зі вчителем, що його викладає. Відповідно, кількісно зменшуються очні уроки, набуваючи ролі очних консультацій. У цьому випадку роль тьютора виконує вчитель конкретної школи. Натомість дистанційну форму здобуття освіти контролює вчитель-куратор. Навчання при цьому здійснюється віддалено, а тьютором постає не один зі вчителів цієї школи, а представник іншого навчального закладу. Водночас шкільний учитель, який відповідає за певний предмет дистанційного навчання, виконує роль вчителя-куратора, консультуючи на місці (надає школярам уточнення, щодо дистанційного навчання та незрозумілі місця з

предмета). Учні стають учасниками окремих тематичних семінарів, із подальшим їх обговоренням під час очних занять.

Те, що являє собою формат змішаного навчання можна розглянути на Рисунку 1.1 [8]

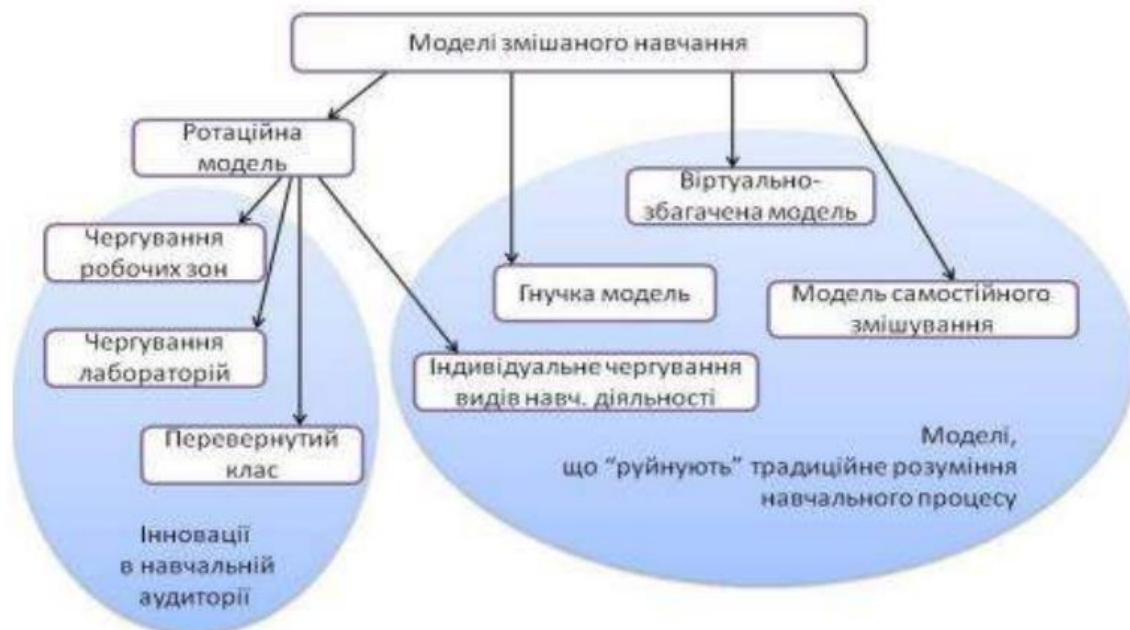

Рис. 1.1. Моделі організації змішаного навчання.

Завдяки наявності різних форм дистанційного здійснення навчального процесу педагоги можуть реалізувати особистісно-орієнтований підхід до учнів. Зазначимо, що сама концепція дистанційного навчання акцентує на важливості взаємодії з учнем, оскільки сучасному навчанню (передусім дистанційному) властива спрямованість на індивідуалізацію. Дитина, яка перебуває на відстані, позбавлена такої можливості. Поступово в неї зникатиме інтерес, розсіюватиметься увага. Учні важко знаходять стимули для самостійної навчальної діяльності, тому що вони не включені до колективу, де додатковими стимулами постають конкуренція чи ведення емоційних тематичних дискусій. Відповідно, до педагога, який працює в рамках системи дистанційного навчання, існує ряд вимог: потрібно встановити чіткий графік взаємодії онлайн і непорушно дотримуватися його; заохочувати оперативність школярів; максимально швидко відповідати на учнівські листи; сприяти створенню атмосфери психологічного комфорту і т.д. Перш за все, важливо

викликати емоційне піднесення – настрій, що сприяє продуктивному навчанню. При цьому кожен школяр має відчувати, що його вчитель – не відсторонений і суворий контролер, а доброзичливий наставник, завжди готовий допомогти. Крім того, необхідно забезпечити умови для максимальної та всебічної самореалізації молодого особистості, для зміцнення її самооцінки, а також прояву самоствердження та успішності [10].

Зазначені історичні факти вказують на те, що ідея дистанційної освіти має старовинні коріння і розвивалася протягом історії:

1. Святі послання Святого Павла (ранній період):

- Святі послання Святого Павла можна розглядати як один з перших прикладів дистанційної форми навчання. Це були листи, розіслані по церквах Римської імперії, що містили навчання та поради щодо християнської віри.

2. Листування імператриці Катерини з Вольтером (ранній період):

- Листування імператриці Катерини Великої з Вольтером може слугувати прикладом взаємодії, який виходить за межі традиційного навчання. Це інтерактивна форма обміну ідеями.

3. Ініціатива Ісаака Пітмана (XIX століття):

- В 1840 році англієць Ісаак Пітман створив перший дистанційний курс з навчання стенографії за допомогою поштових відправлень. Учні надсилали свої вірші для коректування та контролю.

4. Лондонський університет (1836 рік):

- У 1836 році в Об'єднаному Королівстві була реалізована можливість отримання вищої освіти на відстані у Лондонському університеті.

5. Навчальні листи в Німеччині (1856 рік):

- У 1856 році в Німеччині були опубліковані авторські навчальні листи, які можна вважати першим друкованим навчальним посібником з вивчення мов.

6. Університет Чикаго (1892 рік):

У 1892 році в Сполучених Штатах Америки Вільямом Рейні Харпером створено проєкт першого університетського відділення дистанційного навчання в університеті Чикаго. Також він впроваджував позакласне викладання у Баптиській теологічній семінарії.

Ці приклади демонструють, як ідея дистанційної освіти еволюціонувала протягом століть, починаючи з давніх часів і закінчуючи періодом пізнього ХІХ століття

Важливо визначити ключові етапи розвитку дистанційної освіти в різних періодах і різних країнах:

1. Початковий етап (до початку ХХ століття):

- Дистанційна освіта розвивалась як частина додаткового та продовженого навчання, в основному як самостійна форма навчання.

2. Радянська система заочного навчання (30-ті роки):

- У СРСР створено радянську систему заочного навчання, яка реалізувала сертифіковані державою освітні програми.

3. Впровадження технічних нововведень (після Другої світової війни):

- Технічні нововведення, зокрема використання телебачення та аудіовізуальних засобів, впроваджувалися, зокрема у США.

4. Створення Відкритого університету (1969 рік):

- Заснування Відкритого університету Великобританії відзначає початок нового етапу в розвитку дистанційної освіти, з відкриттям подібних університетів у багатьох країнах.

5. Інновації використання технічних засобів (з 1910 року):

- З'явлення перших каталогів навчальних фільмів, використання аудіокасет, експерименти з трансляванням навчальних курсів на телебаченні та інші інновації.

6. Використання дистанційного навчання для вивчення мов (приклади з Британії та Канади):

- Уряди Британії та Канади використовували дистанційне навчання для вивчення мов, також залучаючи технології, такі як телефон і телебачення.

7. Сучасний контекст (нове тисячоліття):

- В зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційного мультимедійного суспільства, дистанційна освіта набуває нових форм та роль на ринку освітніх послуг.

В цілому, цей огляд дає повну картину еволюції дистанційної освіти та її важливості в сучасному освітньому контексті

1.2. Світова практика використання дистанційної освіти в школі

Дана інформація надає короткий огляд віддаленого навчання в США та країнах Європейського Союзу. Давайте розглянемо деякі ключові аспекти цього контексту:

Віддалене навчання в США:

Отримання вищої освіти не є єдиною формою віддаленого навчання в США.

Програми провідних американських університетів, які доступні для учнів з будь-якого регіону світу, стають все популярнішими.

Віддалене навчання в Європейському Союзі:

У Британії вперше з'явилася система дистанційної освіти, і вона залишається важливою ініціативою в цій області.

Системи дистанційної освіти в Німеччині, Франції та Іспанії вважаються найбільш розвинутими серед державних закладів освіти в ЄС.

Це свідчить про широкий інтернаціональний підхід до віддаленого навчання, який надає можливість отримати освіту всім бажаючим незалежно від їх місця проживання. Зацікавленість в цьому виді освіти ще більше зростає через технологічний прогрес та глобалізацію.

Цікава інформація про віддалене навчання в країнах Європейського Союзу. Ці деталі вказують на різноманітність підходів і технологій, які використовуються в різних країнах для забезпечення дистанційної освіти [5]

Велика Британія:

- Використання друкованих матеріалів, аудіо- та відеозасобів в навчальному процесі.
- Можливість "розтягнути" структуру курсів на 1,5-2 роки за погодженням з керівництвом закладу.

Іспанія:

- Використання спеціально підготовлених друкованих матеріалів, аудіо- та відеокaset, комп'ютерної технології, телевізійних уроків, телетексту.

- Взаємодія з учнями через телефонні співбесіди та очні зустрічі.

Німеччина:

- Створення Німецького інституту дистанційного навчання у 1967 році.
- Дистанційна підготовка фахівців із вищою професійною освітою та вищі школи, що пропонують власне дистанційне навчання.

Франція:

- Встановлення статусу національного проєкту для дистанційного навчання в 1995 році.
- Функціонування відкритої освітньої платформи "Електронний кампус" з 1996 року.

Ці аспекти свідчать про те, що дистанційне навчання стає важливою частиною освітнього процесу у багатьох країнах, використовуючи різноманітні засоби та підходи для забезпечення доступу до навчання в різних умовах і для різних груп студентів [6,7].

1.3. Загальні принципи та інструменти дистанційного навчання

Огляд визначень дистанційного навчання вказує на різноманітність підходів та трактувань цього терміну в різних часах та середовищах.

Тут можна виділити деякі ключові аспекти:

Історичний аспект — важливо враховувати еволюцію термінів і підходів до дистанційного навчання. Зміна термінології, така як перехід від "кореспондентського навчання" до "дистанційної освіти", відображає розвиток самого підходу та зміну технологічного контексту.

Технологічний аспект — визначення, яке вказує на використання конкретних технологій (інтернет-технологій, інтерактивних засобів), відображає сучасні реалії дистанційного навчання.

Взаємодія та комунікація — багато з визначень підкреслюють взаємодію та комунікацію між учасниками навчального процесу, навіть якщо це відбувається на відстані. Це підкреслює важливість соціального та діалогічного аспектів навчання.

Сучасний контекст — одне з визначень вказує на адаптацію традиційних форм та паперових засобів навчання до телекомунікацій, що відображає інтеграцію сучасних технологій в навчальний процес.

Творча складова освіти — останнє визначення підкреслює специфічні завдання дистанційного навчання та його роль у розвитку творчої складової освіти.

Ці визначення надають широкий спектр розуміння дистанційного навчання, враховуючи історичні, технологічні та освітні аспекти.

Досліджуючи трактування дефініції «дистанційне навчання», можна виявити декілька взаємодоповнювальних визначень.

Аналіз різноманітних визначень та трактувань терміну "дистанційне навчання" відображає його еволюцію протягом часу та різноманітні підходи до його розуміння. Це важливо, оскільки термін може мати різні відтінки значень в залежності від контексту та точки зору автора.

1. Етимологія та Історія терміну:

- Початок використання терміну "кореспондентське навчання" у Європі XIX століття, яке визначалося як "навчання на відстані".
- Заміна терміну на "дистанційна освіта" під час Міжнародної конференції у Канаді в 1982 році.

2. Різноманітність трактувань:

- В Україні (2000р.) дистанційна освіта визначається як форма навчання, рівноцінна іншим формам, реалізована за допомогою технологій дистанційного навчання.
- Згідно з Є. С. Полат, дистанційне навчання - це взаємодія на відстані між викладачем і студентом, з використанням інтернет-технологій або інших інтерактивних засобів.
- Вчені Р. Деллінг та Ч. Ведемейер розглядають його як незалежне навчання з використанням штучного носія-сигналу.
- Б. Холмберг та О. Сімпсон вбачають його як нову форму навчання зі специфічними підходами та методами взаємодії вчителя і учнів.

3. Сучасне розуміння:

- Визначення Хуторського О. В., де дистанційне навчання розглядається як електронний варіант традиційного навчання, адаптований до телекомунікаційних технологій, з акцентом на розвиток творчої складової освіти.

4. Тлумачення в словниках:

- Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає дистанційне навчання як форму навчання з обмеженим контактом з викладачами за допомогою листування, телебачення, радіо, мереж Інтернет тощо.

Отже, "дистанційне навчання" є багатоаспектним та динамічним терміном, який включає різні підходи та технології. Його розуміння може залежати від контексту, а також від історичних та технологічних змін у суспільстві.

Отже, можемо стверджувати, що дистанційне навчання – це одна з форм безперервної освіти, яка покликана реалізувати права людини на освіту та отримання інформації, а також це отримання знань і вмінь завдяки зв'язку інформації і навчання, що включає всі технології та інші форми навчання на відстані. Це форма освіти, що будується на використанні середовищ передачі інформації (інформаційно-комунікаційні мережі, телебачення, пошта, радіо) та методів навчання, які залежать від технічного середовища обміну інформацією [39].

Опис технологічної схеми дистанційного навчання висвітлює важливі аспекти взаємодії різних учасників цього процесу. Ми підкреслили ключові елементи цієї схеми:

Педагог:

- взаємодія з учнями — педагог безпосередньо спілкується з учнями, проводить заняття, оцінює їх роботу, надає підтримку;
- організація занять — вчитель відповідає за структуру та контент занять, тести, заліки, іспити.

Учень:

- реєстрація та участь — учні реєструються для дистанційного навчання, працюють з вчителем, виконують завдання як індивідуально, так і в групах;
- оцінювання — учні проходять тести, модульний контроль, складають заліки та іспити.

Навчальний заклад:

- джерело матеріалів — школа, гімназія, ліцей тощо, надають посібники, підручники, методичні вказівки та формують електронну бібліотеку;
- формування завдань — навчальний заклад складає тестові та екзаменаційні завдання.

Дирекція:

- управління процесом — дирекція здійснює управління навчальним процесом, взаємодіє з вчителями та формує групи учнів.

Системний адміністратор:

- підтримка роботи системи — адміністратор налаштовує та підтримує роботу технічної інфраструктури для ефективної реалізації дистанційного навчання.

Ця комплексна взаємодія різних компонентів підтримує ефективний та організований процес дистанційного навчання. Така система також може сприяти забезпеченню доступу до освіти та підвищенню якості навчання.

Таналіс М. вказує, що дистанційне навчання може реалізувати ряд принципів:

- включаючи забезпечення доступності навчання;
- подолання фізичних обмежень та розширення аудиторії учнів;
- створення індивідуально спрямованого навчання з урахуванням психологічних особливостей учнів;
- розвиток інформаційної культури та навичок роботи з сучасними засобами інформаційної технології;
- соціалізація навчання з урахуванням особистісно-комунікативних особливостей учнів.

Кулага І.В. та ін. визначають загальні принципи дистанційної освіти включаючи :

- гнучкість, що дозволяє учням навчатися у зручний для них час та місце;
- модульність, яка базується на створенні цілісного уявлення про предмет через модульний підхід;
- паралельність, де навчання відбувається одночасно з професійною діяльністю;
- великий клас з використанням телекомунікаційного зв'язку;
- економічність у використанні ресурсів;
- технологічність з використанням досягнень інформаційних технологій; соціальну рівність;
- інтернаціональність, що дозволяє здобувати освіту в іноземних закладах; інноваційність для вчителів;

- позитивний стимул для учнів зростати творчий та інтелектуальний потенціал;
- високу якість дистанційної освіти через залучення висококваліфікованого викладацького персоналу та сучасні методичні матеріали;
- і введення спеціалізованого контролю якості відповідно до освітніх стандартів.

Згідно з висловленням Балюка В. П. та ін. [4], технології дистанційного навчання можна розділити на *педагогічні* та *інформаційні*.

Педагогічні технології передбачають опосередковане активне спілкування вчителів із учнями, використовуючи телекомунікаційний зв'язок, та методологію індивідуальної роботи учнів із структурованим навчальним матеріалом у електронному форматі.

Інформаційні технології дистанційного навчання охоплюють створення, передачу і збереження навчальних матеріалів, а також організацію та супровід навчального процесу дистанційного навчання через телекомунікаційний зв'язок.

Невелика частина навчального процесу дистанційної освіти може відбуватися також у формі очних занять, наприклад, складання іспитів, практичних та лабораторних робіт. Кількість очних занять залежить від напрямку підготовки та етапу розвитку дистанційної освіти, і це визначається нормативними документами, такими як директиви Міністерства освіти і науки України.

За Д. Ільницьким, технології дистанційного навчання є відкритою розгалуженою системою дидактичних та інформаційно-комунікаційних технологій. Ця система створена шляхом поєднання різних форм, методів та засобів навчання з метою досягнення найвищої якості результатів навчання, і використовується для розроблення дистанційних курсів, організації навчального процесу та його керування.

Згідно з визначенням Кулаги І.В. та ін., технології дистанційного навчання включають:

- голосові (аудіоінструменти, які використовують телефонний зв'язок, аудіоконференції та короткохвильове радіо);
- відео (слайди, фільми, відеозаписи та відеотрансляції в режимі реального часу);
- дані (електронні системи для надсилання та отримання інформації через комп'ютери);
- друковані (основний елемент програм дистанційного навчання, такі як підручники, посібники і кейси);
- навчання, що підтримується комп'ютерами (Computer-assisted instruction – CAI, використання комп'ютера для індивідуальних занять);
- навчання, що управляється комп'ютерами (Computer-managed instruction – CMI, організація та відстеження прогресу через комп'ютер);
- навчання, що опосередковується комп'ютерами (Computer-mediated education – CME, використання комп'ютерних програм для полегшення доставки навчальних матеріалів).

Дистанційне навчання найчастіше використовує комбінацію різних інструментів та медіапродуктів для досягнення своїх цілей. Деякі з інструментів та методів, які часто використовуються в програмах дистанційного навчання, включають:

1. Електронні платформи навчання:
 - Навчальні системи управління (LMS), такі як Moodle, Blackboard, або Canvas, які надають засоби для створення, розповсюдження та оцінювання навчального контенту.
2. Відеолекції і відеоматеріали:
 - Записані відеолекції вчителів або експертів, які студенти можуть переглядати у зручний для них час.
3. Інтерактивні вправи та тести:
 - Застосування онлайн-тестів, вправ та інших інтерактивних завдань для перевірки знань та розвитку навичок.
4. Форуми та обговорення:

- Використання віртуальних форумів для обговорення матеріалів, обміну ідеями та взаємодії між учнями та викладачами.
5. Електронна пошта та чат:
- Комунікація між учнями та викладачами через електронну пошту або чат-системи.
6. Віртуальні лабораторії та симуляції:
- Використання онлайн-лабораторій або симуляцій для віртуального вивчення практичних навичок.
7. Електронні підручники та ресурси:
- Надання електронних матеріалів для читання та вивчення.
8. Зворотний зв'язок та консультації:
- Забезпечення можливості для учнів отримувати зворотний зв'язок від викладачів та консультуватися з ними.
9. Соціальні мережі:
- Використання платформ соціальних мереж для спілкування та обміну ідеями між учасниками навчального процесу.
10. Онлайн-колективні проєкти:
- Реалізація групових проєктів та завдань через спільне користування онлайн-ресурсами.

Ключовим фактором успіху дистанційного навчання є правильне використання цих інструментів та методів, а також забезпечення ефективної комунікації і зворотного зв'язку між учасниками навчального процесу [23].

Порівняльні дослідження свідчать, що дистанційне навчання може бути настільки ж ефективним, як і очне навчання, але якщо методи і технології відповідають завданням, а також існує взаємодія між учнями та є вчасний зворотний зв'язок між учителем та учнем[111]. Успішні програми дистанційного навчання базуються на послідовних і комплексних зусиллях учнів, педагогів, координаторів, допоміжного персоналу й адміністрації [24].

1.4. Методологія дистанційного навчання

Одним із ключових факторів, що зумовлюють успішне функціонування шкільної спільноти, постає взаємодія всіх учасників навчального процесу. За умов дистанційної освіти педагоги та учні не можуть комунікувати особисто, тому особливої вагомості набуває взаємодія між різними учасниками освітнього процесу: шкільною адміністрацією, вчителями, батьками та учнями. Для того, щоб зберегти комунікацію між цими ланками розробники реформи шкільництва – Нової української школи (НУШ) радять вживати наступних заходів: Рис.1.4.1.

Рис. 1.4.1. Батьки, вчителі й учні – одна команда [18].

Завдання й обов'язок адміністрації школи – контроль організації діяльності навчального закладу за умов режиму дистанційного здобуття освіти, а також узгодження правил і розкладу взаємодій усіх учасників освітнього процесу задля виконання локальних освітніх програм. Своєю чергою, до

переліку обов'язків керівника навчального закладу входить: обговорення з колективом педагогів можливих чи необхідних змін форм навчання, вибір онлайн платформи, організація та запровадження навчання з залученням сучасних дистанційних технологій [19]. Тобто відповідальність несуть не лише вчителі: оптимальний варіант обирається колегіально, зі врахуванням технічних можливостей як школи, так і кожного вчителя й учнів. Окремо зазначимо, що завдання педагогів школи – організація взаємодії з учнями та їхніми батьками. При запровадженні дистанційного навчання шкільна адміністрація зобов'язана враховувати не тільки технічну оснащеність і наявність доступу до Інтернету в учнів і вчителів, а й також особливості початкової, середньої та старшої школи. Зокрема, слід пам'ятати, що учні початкових класів мають низький рівень сформованості навичок самостійної роботи (якщо порівнювати їх вихованцями середньої та старшої школи), тож організувати їхню роботу повинні дорослі [20]. Проте підкреслимо, що йдеться саме про організацію процесу навчання дитини вдома, а не про те, що батьки виконуватимуть завдання замість учня чи викладатимуть шкільний матеріал замість педагога [21]. Щоб уникнути можливого хаосу, в межах педагогічного колективу слід визначити координатора дистанційного навчання – єдину відповідальну особу, яка здійснюватиме комунікацію щодо організації цієї форми освітнього процесу [22]. Слід поцікавитися у вчителів, яка саме допомога потрібна їм в опануванні нового інструментарію, а якщо існує можливість і потреба – організувати для них експрес-навчання. Звісно, якщо до запровадження у школі дистанційної форми навчання педагог не використовував для роботи певні електронні засоби, то за доволі короткий час йому не вдасться опанувати складні інструменти. В такому випадку не потрібно здійснювати тиск на нього – натомість важливо допомагати та підтримувати. Завищені вимоги до «віртуального» учня чи вчителя, а також відсутність чіткої нормативно-правової бази – це фактори, що, в супроводі багатьох інших проблем, пов'язаних зі впровадженням дистанційної форми навчання, перешкоджають ефективному використанню нових освітніх можливостей [23].

Обов'язком вчителя є виконання освітньої програми, спрямованої на досягнення школярами очікуваних навчальних результатів. Тобто педагог повинен надавати інформацію щодо змісту й обсягу навчального матеріалу, завдань на його засвоєння, а також здійснювати перевірку й оцінку таких завдань, надаючи відгуки на них. Саме педагог виконує роль сполучної ланки між усіма учасниками навчального процесу. Відповідно, він повинен чітко усвідомлювати мету, план виконання завдань, володіти інструментами й методами навчання, розробити або опанувати методику оцінювання учнівських робіт [24]. Учителю слід розпочати підготовку з планування графіка власної діяльності, визначення базових інструментів і певної платформи. На нашу думку, не варто «кидатись» одночасно на всі платформи – натомість слід краще обрати найбільш просту та доступну, а згодом розробити чіткий алгоритм виконуваних дій. Педагог повинен пересвідчитись у власній технічній готовності до праці на цій платформі. З цією метою можна спочатку провести пробний урок з іншими вчителями, скласти чіткий графік онлайн-зустрічей зі школярами, створити спільноту чи групу з ними в зручному для всіх месенджері, зрештою – повідомити про час і дату майбутніх занять. Реалізація індивідуально зорієнтованих завдань, призначених для дітей з особливими освітніми потребами, педагогам та асистентам вчителів інклюзивних груп або класів потрібно розглянути індивідуальну програму розвитку дитини, календарно-тематичне планування, окреслити перелік тем для вивчення в дистанційному режимі, а також розробити комплекс тематичних завдань у системі онлайн [25]. З метою оволодіння певними компетентностями та досягнення результатів навчання, визначених освітньою програмою, школярі повинні опрацьовувати запропоновані навчальні матеріали. При цьому їм необхідно дотримуватися принципу академічної доброчесності. Своєю чергою, їхні батьки повинні забезпечити належні умови для навчального процесу, допомагати дитині виконувати завдання та досягати очікуваних результатів. Перш ніж розпочати роботу, рекомендовано провести онлайн-конференцію зі школярами та батьками, колективно проаналізувати форми подальшої

співпраці та ряд інших організаційних питань, скоординувати час та формат роботи. На шкільному сайті необхідно розмістити розклад занять або консультацій учителів, а також загальний алгоритм дій, виконуваних за умов дистанційного навчання [26]. Слід домовитися з батьками учнів про якісний зворотний зв'язок. Щоб уникнути можливих непорозумінь, при цьому слід пояснити батькам обраний алгоритм дій. Більшість батьків не має досвіду дистанційної роботи з навчальним матеріалом. Потрібно розуміти, що вони не можуть і не повинні нести всю відповідальність за освітній процес у цей період, проте їхня допомога важлива. Перед батьками та вчителями стоять такі важливі завдання, як, з одного боку, створення умов, необхідних для домашнього навчання, та, з іншого боку, саме навчання й надання зворотного зв'язку.

Рис. 1.4.2. Ключові освітні компетентності

У контексті навчання комунікація постає невіддільною складовою педагогічного процесу. Ефективність останнього безпосередньо залежить від рівня комунікації (це стосується й дистанційного навчання). Зазначимо, що дистанційна форма передбачає взаємодію між учителями та учнями в межах штучного комунікативного простору. Сама дефініція комунікативного простору передбачає окреслену ситуацію взаємодії, складові якої (час, місце,

взаємне бажання спілкуватися) зорієнтовані на досягнення цілей навчального процесу [27]. За умов дистанційного навчання процес комунікації ускладнюється, що зумовлено необхідністю спільного сприйняття, розуміння й діяльності у віртуальному просторі.

Специфіка такого навчання полягає не лише в необхідності стимулювати школярів до внутрішньої роботи, а й у можливості розгорнути діалог, де учні здатні висловлювати різноманітні думки та пропозиції. Ключова мета комунікації – це залучення й мотивація її учасників до опанування знань. Проте в дистанційному режимі більшість традиційних видів мотивації менш ефективні, ніж в очній формі.

Діалог між учнями та вчителями важливий у процесі як усного, так і письмового спілкування онлайн [28]. При цьому слід стежити, аби кожен школяр отримував якісний зворотний зв'язок, що надасть йому додаткового стимулу й мотивації. Робота в групі чи у спільноті зумовлює необхідність створення для окремого учня ситуації успіху поруч із ровесниками. Найбільш стійкою є внутрішня (когнітивна) мотивація, метою якої є усвідомлена дія. У рамках дистанційного навчання їй належить основна роль. Зауважимо, що ця мотивація – доволі складна для школяра, ще не завжди здатного усвідомлювати себе як самостійну особистість із унікальним місцем у суспільстві, як і зрозуміти, які саме знання допоможуть йому досягти щастя й успіху. Попри те, що центром комунікативного простору є навчальний предмет, у процесі проектування взаємодії слід враховувати не тільки таку центрованість, а й мотивацію до навчання [29].

Якщо вчитель використовує складну інформацію, не враховуючи вікові та психологічні особливості розвитку дитини, дає значний обсяг завдань одночасно й на тривалий період, він перешкоджатиме розвитку внутрішньої мотивації школяра. Завдання педагога – максимально цікаво, доступно, наочно подати матеріал, аби він стимулював дитину розширювати власні знання. Більш виграшними і, в підсумку, ефективними, є ілюстровані онлайн-уроки: вони спонукають учня до пошуків, співтворчості, дають відчуття себе дослідником

[30].

Важливою умовою глибокого засвоєння знань є зворотний зв'язок зі вчителем. Дитині необхідно бачити власні успіхи та вчитися виправляти свої помилки. Мотивація досягнення школяра втілюється в навчальній успішності, у прагненні досягти поставлених завдань і цілей, у наполегливості дитини. Дівчатка та хлопчики, які орієнтуються на успіх, значно частіше досягають власних цілей [31]. Цей принцип працює і в традиційній школі, проте за умов дистанційного навчання особливо важливими стають такі дії педагога, як похвала учнів, підкреслення їхніх успіхів і досягнень, навіть незначних. Дистанційне навчання базується на принципах, які взаємопов'язані і взаємодоповнюючі, зображені на рисунку 1.4.3.

Рис. 1.4.3. Принципи, на яких базується дистанційне навчання

Варто зазначити, що існує низка педагогічних прийомів, завдяки яким учителі можуть підштовхнути школярів до самостійного й чесного виконання завдань.

Щоб досягти такого результату, педагогу слід:

- заслужено хвалити та заохочувати учнів, якщо він бачить, що завдання виконане самостійно, нехай навіть не ідеально;
- давати робочі завдання, рівень складності яких зростає поступово – від елементарного до дуже складного (навіть якщо дитина виконала таке завдання

тільки наполовину, вчитель дякує їй за зроблену роботу та надає додаткове пояснення складнішого матеріалу);

- принаймні раз на декілька тижнів давати кожній дитині (або вибірково) індивідуальне завдання;

- давати завдання, в умовах яких передбачено власні роздуми учня, висловлення своєї думки, а не вибір однієї з запропонованих відповідей;

- пропонувати школярам завдання, які містять готові відповіді, та прохати спробувати виконати їх самостійно, не підглядаючи, а якщо виникне сумнів чи нерозуміння – звернутися за поясненням до викладача [36].

Проте слід підкреслити, що основна профілактика списування – це розумна помірність навантажень. Нерідко школярі списують, стикаючись із надмірною кількістю часто одноманітних завдань [37].

Учителям необхідно чітко визначати та прогнозувати час, потрібний школярам на виконання поставлених завдань, а також узгоджувати з іншими членами педагогічного колективу графік перевірних робіт. Вказане узгодження сприятиме збереженню рівномірного розподілу навантажень упродовж всього робочого тижня. Усі вказані рекомендації, в першу чергу, стосуються дистанційної форми освіти, за якої школярі повинні самостійно опанувати доволі значну кількість навчального матеріалу [38].

Після повернення учнів до очного навчання слід провести аналіз і діагностику рівня опанування ними матеріалу, який пропонується їм під час дистанційних занять [39].

Враховуючи той факт, що в загальноосвітній (особливо в середній та старшій) школі діти вивчають доволі багато предметів, дуже важливо відвести на цей процес таку кількість часу, якої достатньо для уникнення фізичного чи емоційного перевантаження. Якщо існує можливість, слід скористатися методом спостереження за діяльністю учнів в аспекті опанованих компетентностей. Цей метод може доповнити або навіть замінити контрольні роботи, які ґрунтуються на оцінці теоретичних знань [40].

З метою забезпечення реалізації освітніх програм школи в разі

необхідності слід: здійснити розробку індивідуальних навчальних планів; змінити календарні плани наступних навчальних періодів для збалансованого включення нового матеріалу, який учні пропустили в період карантину чи війни; виокремити час для додаткових консультацій; якщо виявлено, що діти опанували матеріал на різних рівнях, для подальшої ефективності навчального процесу варто застосувати методику змішаного навчання [41].

Важливо здійснити аналіз ефективності технологій, які використовуються в процесі дистанційного навчання. Це потрібно, зокрема, для того, щоб продовжити використання деяких із них за умов змішаного навчання, яке розпочнеться після повернення до стандартного навчання, для електронної підтримки очних уроків і т.д. При цьому слід визначити перелік технологій і практик, які вже підтвердили власну успішність, і застосовувати їх у подальшому викладанні. Йдеться, наприклад, про технології організації інтерактивних опитувань, які виявилися ефективними на очних заняттях; цифрові творчі завдання, використання яких доречно у контексті проектних підходів; формувальне оцінювання – практика, яка має стати звичною, незалежно від форми організації процесу навчання [42].

Імовірно, що котрась із форм змішаного навчання застосовуватиметься й надалі, тому освітній заклад повинен уважно дослідити потенційні технологічні рішення для забезпечення безперервності освітнього процесу. Необхідно організувати підвищення педагогічної кваліфікації, запропонувати ряд ознайомчих курсів або окремих занять для школярів і батьків. Бажано, щоб досвід, який набула школа в умовах екстреного переходу до дистанційної форми навчання, використовувався не тільки для розвитку цифрових компетентностей суб'єктів навчання, а й для виявлення специфіки цифрової педагогіки, яка з часом набуватиме дедалі більшої вагомості як складова освітнього ландшафту.

1.5. Сутність інноваційних технологій в шкільній освіті.

Загальновідомо, що найбільших успіхів у будь-якій сфері діяльності досягають люди, обдаровані високим інтелектуальним творчим потенціалом. Сучасна освітня система повинна сприяти розвитку обдарованих дітей та молоді, сприяти розкриттю їх задатків і здібностей, формувати навички самоосвіти та самореалізації особистості, а також стимулювати мотивацію до навчання. Нова освітня система України впроваджує інноваційні підходи для вирішення цих завдань.

Відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" [43], інновації визначаються як новостворені або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення, що істотно поліпшують якість та структуру виробництва та соціальної сфери.

Інновації в сфері навчання існують протягом давньої історії. Вже 400 років тому Ян Амос Коменський висловив ідеї щодо інновацій в освіті, пропонуючи правильно визначати мету та засоби досягнення цієї мети. Роботи багатьох педагогів, таких як Й.Гебарт, Дж. Дьюї, А. Дистерверг, Й. Песталоцці, В.Сухомлинський, також містять приклади інновацій свого часу.

Основна мета географічної освіти полягає у всебічному розвитку особистості школяра, враховуючи його природні задатки, здібності, інтереси та потреби через формування географічної культури як основи світосприйняття, світогляду та діяльності. Вчителю сьогодні потрібно модернізувати навчальний процес, впроваджуючи інновації разом із традиційними методами. Такий підхід сприяє розвитку творчого мислення та розумових здібностей учнів, готуючи їх до сприйняття нового та невідомого.

Сучасна школа використовує різноманітні інноваційні технології для організації навчання. Інноваційні технології є системним набором методів та засобів, які охоплюють весь навчальний процес від визначення мети до отримання результатів. Такий підхід створює умови для активного навчання, де учень є активним суб'єктом, здійснює творчі завдання та взаємодіє з учителем,

що сприяє розвитку творчого мислення. Інновації виникають як результат спроб вирішення традиційних проблем новими способами, що призводить до створення нових якісних підходів і несе новаторське значення. Такий інноваційний процес є свідомим, цілеспрямованим та вмотивованим процесом створення, використання та поширення сучасних ідей, теорій, методик і технологій.

Відмінність інноваційного навчання від традиційного, розглянемо на Рис.1.5.1.

Традиційне навчання	Інноваційне навчання
Звернуто в минуле (до скарбниць соціального досвіду, де зберігаються знання).	Вчить навчатися, розвиває здібності до навчання, щоб людина в майбутньому змінювати змінювати свою свідомість і поведінку і, як наслідок, змінювати ситуацію.
Орієнтація на запам'ятовування матеріалу.	Учитися - здатність людини до засвоєння нових знань і одночасно відображення рівня її інтелектуального розвитку.
Інформація виступає початком і кінцем активності школяра, а майбутнє - абстрактна перспектива застосування знань.	Відповідальне відношення до власного майбутнього!

Рис. 1.5.1. Традиційне та інноваційне навчання [45].

Основними характеристиками освітніх інновацій є :

- Цілеспрямовані трансформації, які вводять нові стійкі елементи (нововведення) у сферу освіти і призводять до переходу від одного якісного стану до іншого.
- Присутність специфічних особливостей, пов'язаних із соціально-психологічними та іншими аспектами педагогічної діяльності.
- Ініціювання інноваційних змін може відбуватися на будь-якому рівні освітньої системи.
- Реалізація інноваційних змін повинна стосуватися діяльності та мислення всіх учасників освітнього процесу.
- Інноваційні процеси у сфері освіти повинні бути безперервними та

спрямованими на постійне покращання існуючої системи.

- З метою забезпечення постійного інноваційного оновлення освітньої сфери слід впроваджувати відповідні механізми управління якістю освіти.

- Ефективність впровадження конкретної інновації значно залежить від рівня сприйнятливості системи до інноваційних змін та наявності у неї реальних можливостей для втілення (впровадження) інновації, тобто її реалізованості.

Рис. 1.5.2. Для чого потрібні освітні інновації? [47]

Серед інноваційних підходів у системі освіти України можна виділити наступні:

- Інтерактивне навчання - це процес, при якому всі учасники навчального процесу активно взаємодіють, співпрацюють і розуміють, що вони вчать разом. Це охоплює колективне навчання, спільне розв'язання проблем, використання рольових ігор і рефлексію. Усі інтерактивні технології поділяються на фронтальні, колективно-групові, ситуативне навчання та навчання у дискусії. Серед інтерактивних методів є мозковий штурм, мікрофон, коло ідей, робота в групах, рольові ігри та інші.

- Мультимедійне навчання - це підхід, який стверджує, що оптимальне

навчання відбувається, коли вербальний і візуальний матеріал подаються одночасно. При цьому мозок кодує інформацію із візуальної та звукової областей одночасно.

- STEM-освіта - це програма, яка готує учнів до працевлаштування, використовуючи наукові та технічні навички. Вона охоплює природничі науки, технології, інженерію та математику.

- Медіаосвіта - це частина навчання, що формує медіакультуру та готує особистість до взаємодії з різними мас-медіа, включаючи традиційні та новітні форми.
- Особистісно орієнтоване навчання - це підхід, спрямований на вирішення ключових проблем гуманізації загальної середньої освіти та формування основ базової культури особистості.

- Інтегроване навчання - це комплексний підхід, де предметні межі зникають, і учні здійснюють зв'язки між різними дисциплінами.

- Дистанційне навчання - це форма навчання, що використовує комп'ютерні технології для інтерактивної взаємодії викладачів та студентів на різних етапах навчання.

- Ігрове навчання - це форма освітнього процесу, спрямована на відтворення суспільного досвіду через ігрові ситуації.

Висновки до розділу 1

Отже, попри те, що для створення системи дистанційного навчання була необхідна багаторічна науково-дослідна і практична діяльність, зовнішні фактори вплинули настільки, що дана система навчання стала першочерговою в освітньому процесі. Частково без апробації розглядаються питання відбору змісту освіти, створення необхідних методів навчання, розробки технічних і програмних засобів, їх змісту, впровадження інноваційних технологій, підготовки необхідних спеціалістів, формування критеріїв відбору студентів у кожному напрямку та багато інших питань було вирішено.

Загалом карантин – надав непогану можливість для українських вчителів та керівників побачити, на що саме варто звернути увагу. Зі стратегічної точки зору найважливішим фокусом є формування реальної автономії шкіл через зміни в системі освіти та підготовку директорів шкіл, що, відповідно, сприятиме швидшій адаптації до нових викликів, серед яких, на жаль, є й війна.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Характеристика засобів організації навчального процесу в умовах дистанційного навчання

З метою реалізації дистанційної форми навчання школярів педагог може створити власні веб-ресурси чи обрати такі з переліку наявних. При цьому необхідно надати дітям рекомендації стосовно їх використання, алгоритму виконання поставлених завдань, специфіки контролю і т.д. Якщо вчитель прагне привчити школярів до академічної доброчесності, він повинен завжди давати коректні посилання на використані джерела інформації. Обираючи засоби для організації дистанційної освіти, педагогу необхідно орієнтуватися, перш за все, на критерій відповідності цих засобів очікуваним навчальним результатам. Тобто слід враховувати, наскільки конкретний ресурс або сервіс забезпечує досягнення поставлених методичних цілей дистанційної освіти. Крім того, бажано враховувати універсальність обраних інструментів: це допоможе скоротити кількість платформ, використовуваних під час навчання [58].

Порівнюючи програмні засоби, потрібно враховувати, чи зрозумілий їх інтерфейс для учнів і вчителів. Варто надати перевагу україномовним ресурсам або принаймні тим, інтерфейс яких інтуїтивно зрозумілий для користувачів. Важливо зважати на ймовірні особливі потреби певних школярів і засади універсальної доступності обраних засобів. За умов, коли навчальний процес реалізується з використанням персональних пристроїв, варто враховувати різноманіття останніх і, як підсумок, обирати ресурси, максимально відповідні різним платформам (планшети, персональні комп'ютери, мобільні пристрої Apple, Android і т.д) [59].

Зауважимо, що важливим аспектом є необхідність реєстрації школярів на певному веб-ресурсі. Потрібно враховувати інформаційну безпеку – звести до мінімуму кількість платформ, на яких слід реєструватися вчителям і школярам.

Варто уважно ознайомитися з правилами використання освітніх платформ і максимально зменшити обсяг фіксованих тут персональних даних. Відеоконференція – це захід, який відбувається онлайн у реальному часі. Її проведення завжди заплановане на певний день і час. Така конференція є одним із сучасних способів комунікації, який дає змогу проводити заняття у «дистанційних класах», коли педагог і його учні перебувають на відстані. Дискусії, захист проектів, обговорення та прийняття рішень здійснюються у реальному часі. Школярі та вчитель бачать одне одного, а педагог має змогу під час лекції використовувати наочний матеріал [60].

Форум – це найбільш популярний спосіб комунікації вчителя й учнів у дистанційному режимі навчання. Кожен окремий форум присвячений певній темі чи проблемі. Його модератор активізує учасників до обговорення, стимулюючи їх повідомленнями, питаннями, новими цікавими фактами та інформацією. Користуючись програмним забезпеченням форумів, можна приєднати різноманітні файли фіксованого розміру. Кілька окремих форумів можна об'єднати у спільний. Наприклад, при роботі малої групи школярів над проектом можна створити форуми для кожної такої групи, щоб забезпечити комунікацію в процесі дослідження поставленого для неї завдання. Згодом відбувається спільне обговорення загальної проблеми проекту, до якого залучені всі суб'єкти навчання (веб-конференція).

Чат – це засіб оперативної онлайн-комунікації, який передбачає спілкування користувачів мережі Інтернет у теперішньому часі. Існує кілька різновидів чату: голосовий, текстовий та відео-чат.

Попри те, що останній зі вказаних різновидів є основною формою онлайн-комунікації, дуже часто використовують саме текстовий чат. Натомість у голосовому чаті спілкування здійснюється за допомогою голосу, що важливо при дистанційному вивченні іноземної мови. Відповідно до освітньої мети, в разі необхідності у такому чаті можна організувати спілкування з носіями мови.

Це створює реальну можливість отримати мовну практику, яка стосується певної дискусійної проблеми, спільної проектної роботи чи обміну

інформацією.

Блог – це форма комунікації, яка дещо нагадує форум, у якому правом на публікацію володіє одна особа чи група осіб. Автор такого мережевого щоденника (педагог, учень чи учнівська група) розміщує на сайті блогу допис (есе, твір) і дає іншим школярам змогу прочитати та прокоментувати цей матеріал. Діти мають змогу оцінити й обговорити певну публікацію, зокрема й іноземною мовою, що сприятиме розвитку навички мовлення.

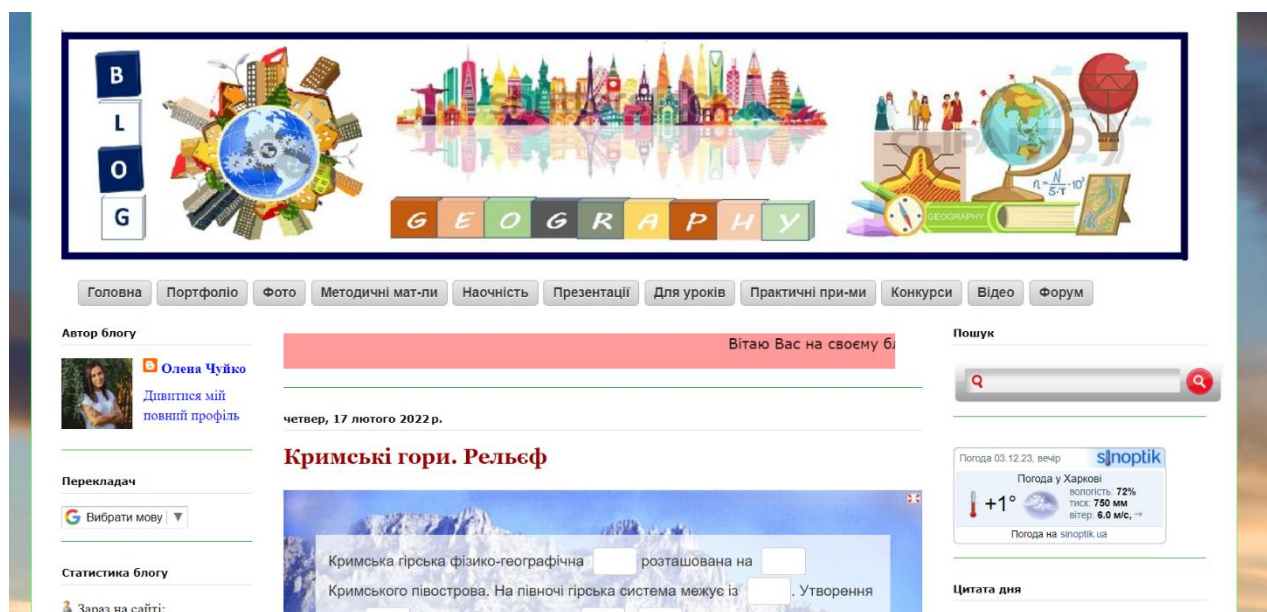

Рис. 2.1.1.Вітальна сторінка блогу учителя географії О.Чуйко [61]

Електронна пошта – це стандартний інтернет-сервіс, який забезпечує відкритий або зашифрований обмін повідомленнями не лише у вигляді звичайних текстів, а й у багатьох інших формах (відео, звуковій, графічній). В освітній системі електронна пошта часто використовується з метою організації спілкування учня та викладача, а також школярів між собою [62].

Анкетування – це використання різноманітних анкет, призначених для поточного контролю у процесі дистанційного навчання. Анкету слід вважати доволі гнучким інструментом, адже питання в ній можна ставити багатьма різними способами. За умов дистанційної освіти анкету можна використовувати після засвоєння школярами кожної теми. Завдяки цьому дитина зможе самостійно оцінити свої навчальні результати, орієнтуючись на такі показники: а) не зрозуміла, не можу розв'язати; зрозуміла, можу розв'язати, використовуючи підказки; б) зрозуміла, можу розв'язати без підказок[84].

Служби обміну миттєвими повідомленнями, соціальні мережі та різні мобільні застосунки (наприклад, Viber, Telegram) закриті чати, спільноти, групи, дають змогу формувати обговорювати завдання, теми, проблеми, навчальну інформацію [63].

В часи ковідного карантину, найпопулярнішим месенджером, згідно з результатами опитування Служби освітнього омбудсмена С.Горбачова [64], став Viber.

Рис. 2.1.2. Популярність месенджерів серед школярів та учителів.

Платформа Moodle (доступ за електронною адресою: <https://moodle.org/>) – це безплатна відкрита система управління дистанційним навчанням. Вона дає можливість використовувати широкий набір інструментів, які забезпечують освітню взаємодію педагога, його учнів та шкільної адміністрації. Наприклад, завдяки Moodle можна: подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, веб-сторінка, презентація, відеоматеріал); здійснювати опитування чи тестування учнів, використовуючи питання відкритого та закритого типів (зіставлення, множинний вибір правильних варіантів); проводити урок як систему веб-сторінок із можливим проміжним розв’язанням ряду тестових завдань; виконувати завдання та пересилати результат учителю.

Також зауважимо, що вказана система містить широкий спектр інструментів, призначених для моніторингу освітньої діяльності школярів, наприклад: в аспекті загального часу роботи дитини з певним навчальним предметом, конкретними блоками навчального матеріалу чи темами, а також загальної успішності учня чи класу при виконанні тестових завдань і т.д [65].

До інструментів платформи Moodle належать: календар подій; форми здавання самостійно виконаних завдань; онлайн-тестування; завантаження різноманітних файлів; обмін повідомленнями; журнал оцінювання; дискусійні форуми; анонси та новини; Веб-ресурси.

Популярним веб-ресурсом, який часто використовують за умов дистанційного навчання, є сервіс Google Classroom (доступ за електронною адресою: <https://classroom.google.com>). Він пов'язує Gmail, Google Drive та Google Docs, дає змогу навчати дітей з допомогою відео-, графічної й текстової інформації. При цьому вчитель може: проводити тестування; здійснювати контроль, систематизацію й оцінку навчальної діяльності; застосовувати різні форми оцінювання; здійснювати перегляд результатів виконання вправ; коментувати й організовувати продуктивне спілкування зі школярами в реальному часі. Відповідно назві, ключовим елементом Google Classroom постають групи.

З точки зору структури вони нагадують форуми, тому що забезпечують легкий і швидкий обмін повідомленнями між користувачами.

Сервіс для спілкування Hangouts надає вчителям і школярам можливість вести бесіди в режимі реального часу з мобільного пристрою чи комп'ютера. Учасники команди можуть показувати власні екрани, працювати і спостерігати разом. Трансляція їхньої взаємодії автоматично публікуватиметься на окремому каналі відеохостингу YouTube. Крім того, за допомогою Google-форм на платформі Hangouts можна збирати тестові відповіді школярів, а надалі – здійснювати автоматичне оцінювання отриманих результатів [66].

Zoom (доступ за електронною адресою: zoom.us/download) – це сервіс, створений для проведення онлайн-зустрічей і конференцій у відео-форматі. Для

цього необхідно зареєструватися, створивши окремий обліковий запис.

Використовуючи безкоштовну версію цієї програми, можна проводити 40- хвилинну відеоконференцію, проте на час пандемії Zoom зняв таке часове обмеження. Цей сервіс ефективний для проведення групових та індивідуальних занять. Його користувачі можуть застосовувати відповідний додаток не лише на комп'ютері, а й на смартфоні чи планшеті. Будь-який користувач, маючи посилання чи ідентифікатор відео-конференції, може приєднатися до неї.

Можна планувати заняття заздалегідь, а також створювати посилання для постійних зустрічей у фіксований час. У платформу вбудована спеціальна інтерактивна дошка, яку можна показувати школярам. Також існує можливість швидко та легко перемикатися з інтерактивної дошки на демонстрацію екрана [67].

Програму Zoom можна завантажити на однойменному офіційному сайті. Вона доступна для операційних систем Windows, MacOS, iOS та Android, і має плагін, завдяки якому Zoom доступний безпосередньо у браузерях Mozilla, Firefox і Google Chrome. У період карантину траплялися нарікання на сервіс Zoom: вони стосувалися низького рівня захищеності та безпеки, а також випадків підключення сторонніх осіб до онлайн-конференцій. Щоб уникнути небажаних ситуацій, радимо дозволяти приєднання до конференції тільки зареєстрованим користувачам. Також слід використовувати налаштування «кімната очікування» – в такому режимі організатор онлайн-зустрічі особисто підтверджує кожного учасника для приєднання. Не варто розміщувати посилання на запланований захід на ресурсах із загальним доступом.

Конференції у форматі відео також можна проводити в таких центрах для командної роботи, як Microsoft Teams, Google Meet і т.д. Аналогічний формат підтримує програмне забезпечення Skype.

ClassDojo (доступ за електронною адресою: <https://www.classdojo.com/ukua/signup/>) – це простий інструмент для здійснення оцінки роботи класу в онлайн-режимі. Тут діє зручна система заохочення з варійованими ролями та рівнями доступу. У додатку ClassDojo

реєструється сам вчитель, який надалі реєструє також учнів свого класу. Школярі отримують персональні коди для доступу до своїх профілів. Крім того, доступ до профілю дитини отримують її батьки. У ClassDojo учні можуть спілкуватися на сторінці класу: після того, як педагог створив допис, вони можуть прокоментувати його.

Кожна дитина отримує аватарку з зображенням монстрика. Завдання цього монстрика – отримувати бали за завдання. Кожне таке завдання педагог оцінює певною кількістю балів. Батьки можуть спостерігати за успішністю учня з окремих предметів, а також за розвитком його соціальних навичок .

Платформа для створення інтерактивних навчальних додатків Classtime (доступ за електронною адресою: <https://www.classtime.com/uk/>) дає можливість проводити аналіз освітнього процесу та втілювати стратегії індивідуального підходу до дитини. Тут діє бібліотека ресурсів, а також опція формулювання запитань.

Принцип роботи Classtime такий: педагог здійснює розробку інтерактивного навчального матеріалу за певною темою (при цьому можна залучати матеріали з бібліотеки платформи); згодом учні отримують доступ до цього матеріалу й розпочинають роботу з ним, а вчитель відстежує прогрес кожного з них у режимі реального часу [68].

Особливість дистанційного навчання полягає в тому, що воно ґрунтується на технологіях телекомунікації, інтернет-послугах і ресурсах. Ця специфіка визначає способи не лише відбору та структурування освітнього змісту, а й реалізації певних організаційних форм і методів навчання, що, своєю чергою, значно впливає на функціонування всієї системи[243].

Онлайн-сервіс LearningApps.org (доступ за електронною адресою: <https://learningapps.org>) дає вчителям змогу створювати різноманітні інтерактивні вправи. Використання цих завдань можливе як у формі індивідуальних вправ для школярів, так і в процесі роботи з інтерактивною дошкою. На сервісі LearningApps.org можна створювати різнотипні вправи на різну тематику. Цей конструктор функціонує як додаток Web 2.0, призначений

для підтримки освітнього процесу. Він передбачає розробку, використання та зберігання інтерактивних завдань з багатьох предметів. Учитель може створювати вправи, які супроводжуються використанням інтерактивної дошки [69]. Дистанційна форма навчання передбачає окремі типи взаємодій, позначені різними цілями: повідомлення нового матеріалу; оперативне інформування; запитання-уточнення; коментарі до учнівських робіт і т.д.

Важливо розробити гнучку структуру комунікації (кожен учитель має власний простір для викладання певних матеріалів, забезпечення взаємодії та відгуків школярів) і водночас багатогранну (дітям не потрібно проходити реєстрацію в багатьох системах, адже доступ відбувається з єдиного порталу чи ресурсу).

Розглянемо два ключові завдання комунікаційних систем:

1. Налагоджувати первинну комунікацію між педагогами, учнями та їхніми батьками, оперативно інформувати про динамічні зміни, транслювати оголошення від адміністрації школи. Оптимальний розв'язок цього завдання забезпечують служба миттєвих повідомлень і соціальні мережі (класні групи чи спільноти закритого типу). З цією метою можна також використовувати сайт відповідного освітнього закладу (для всіх повідомлень, і окремо – для публічних, якщо на сайті діє обмежений доступ суто для школярів і батьків).

2. Створювати простір для організації дистанційної форми освіти. Цей простір виконує ряд функцій: доступ до різних електронних матеріалів навчального характеру; проведення уроків онлайн; можливість поставити питання й отримати на нього відповідь за межами таких уроків; отримання учнівських робіт (тести чи практичні завдання, виконані в зошитах); проведення оцінки та надання зворотного зв'язку щодо отриманих робіт [70].

На нашу думку, оптимальною є організація віртуального простору як «класних кімнат» (особливих точок входу для школярів певного класу), звідки посилення ведуть дітей до індивідуальних кабінетів учителів, в яких і проходить навчальна взаємодія. Залежно від кількості, розміру класів і ряду інших особливостей організації навчального процесу, таких «класних кімнат»

може виявитися достатньо, щоб не виокремлювати додаткових ресурсів за освітніми предметами. Реалізація такої структури можлива з використанням різних технічних інструментів: Moodle, Google Classroom, Padlet та ін.

Платформа Moodle – це повнофункціональна система організації процесу дистанційної освіти та формування електронних курсів. Для використання слід встановити її на сервер і забезпечити обов’язкове адміністрування на рівні навчального закладу. Перевага Moodle полягає в тому, що розроблені курси можна використовувати повторно, в тому числі й для різних учнівських груп.

Для урізноманітнення навчального процесу та надання учням можливості інтерактивно опанувати матеріал, можна залучити додаткові ресурси та сервіси. Google Classroom – це один із сервісів Google, функція якого полягає у створенні віртуальних класів. Значимо, що, за умовами ліцензійних угод, заборонено використовувати персональні облікові записи педагогів і школярів, якщо заняття організовані в освітньому закладі (це обмеження не поширюється на гуртки, позакласну діяльність та інші види інформальної й неформальної освіти).

Підкреслимо, що для проведення дистанційних занять у закладі формальної освіти необхідно заздалегідь подбати про інструменти спільної роботи від G Suite for Education (доступ за електронною адресою: <https://gsuite.google.com/intl/uk/>) – безкоштовної платформи, яка пропонує корпоративні облікові записи для всіх суб’єктів навчального процесу.

Padlet.com – це віртуальна дошка, на якій педагог може розміщувати окремі плитки-дописи з певними зображеннями, гіперпосиланнями, текстовою інформацією, а також прикріплювати файли, відео- чи аудіозаписи. Вчитель може увімкнути режим коментування – в такому разі школярі зможуть навіть додавати власні виконані роботи. Зауважимо, що така організація освітньої взаємодії доцільна в межах уроків окремого класу чи кількох класів на нетривалий період, адже доступний простір швидко «засмічується», а в безкоштовному обліковому записі доступні тільки три віртуальні дошки. Тому зазвичай Padlet.com використовують як зручну точку для оголошень [71].

2.2. Технології при дистанційному навчанні географії

Відомо, що технології навчання представляють собою впорядкований набір методів та процесів, спрямованих на реалізацію дидактичного процесу та досягнення діагностичного результату. Предметом технології навчання є створення систем навчання та професійної підготовки. За поглядами Б. Т. Лихачова, технологія навчання визначається як організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу. [193]

Рис.(2.2.1.) Технології дистанційного навчання географії

Дистанційне навчання географії може використовувати різноманітні технології для забезпечення ефективного і цікавого навчального процесу (рис. 2.2.1.).

Нижче перераховано деякі технології, які можна використовувати в дистанційному навчанні географії:

1. Географічні інформаційні системи (ГІС):

- ГІС дозволяють аналізувати та візуалізувати географічні дані на карті. Учні можуть вивчати різні аспекти географії, створюючи інтерактивні карти, вирішуючи завдання та аналізуючи просторові взаємозв'язки.

2. Віртуальні екскурсії:

- Використання віртуальних технологій для організації віртуальних екскурсій дозволяє учням відвідувати різні місця світу, не залишаючи клас. З використанням віртуальної реальності або 360-градусних фотографій, учні можуть досліджувати різні регіони та культурні пам'ятки.

3. Інтерактивні вправи та географічні ігри:

- Використання онлайн ігор та інтерактивних вправ допомагає залучити учнів до вивчення географії. Це може бути географічні вікторини, географічні головоломки чи інші ігри, які сприяють запам'ятовуванню і розумінню матеріалу.

4. Використання відео та мультимедійних ресурсів:

- Відео та мультимедійні матеріали можуть слугувати важливими джерелами для вивчення географічних понять. Короткі документальні фільми, відеоогляди та анімації можуть полегшити засвоєння складних тем.

5. Спільне навчання та форуми:

- Використання онлайн-форумів та платформ для спільного навчання дозволяє учням обговорювати теми, обмінюватися думками та

розвивати навички співпраці. Це також сприяє взаємодії між учнями та вчителем.

6. Інтерактивні вправи через платформи для дистанційного навчання:

- Використання спеціалізованих платформ для дистанційного навчання, таких як Google Classroom чи Moodle, дозволяє створювати та викладати інтерактивні завдання, тести та онлайн-уроки.

7. Електронні підручники та ресурси:

- Застосування електронних підручників та віртуальних географічних ресурсів робить матеріали більш доступними та інтерактивними для учнів.

Загальний підхід до використання цих технологій повинен сприяти активному і взаємодійному процесу вивчення географії [35].

Зазначимо, що в окремих випадках використання наведених технологій навчання є індивідуальним, і, в більшості випадків, викладання географічних дисциплін вимагало комбінації кількох технологічних підходів або їх поступового переходу від одного до іншого.

Застосування методу "проб і помилок", а також відбір та підбір дозволяють обрати найбільш відповідні та результативні технології, зокрема, інформаційно-комп'ютерні, інтерактивні, диференційовані, проєктні, інтегральні та колективно-групові методи навчання.

2.3. Засоби при дистанційному навчанні географії .

Найбільш популярні *засоби* дистанційного навчання та їх переваги/недоліки коротко охарактеризовані нижче.

Телефонні дзвінки, смс-повідомлення. Таку комунікацію складно назвати справжнім дистанційним навчанням, але і повністю забувати про телефонні дзвінки також не потрібно. Особливість такого навчання полягає в тому, що воно є індивідуальним, тобто можливе лише спілкування учитель-учень. Також необхідно зауважити, що за допомогою смс-повідомлень можна лише повідомити учня про необхідність виконання завдання, але така форма не дозволяє надсилати, отримувати та перевіряти завдання.

Основною перевагою являється простота застосування.

Недоліки: можливість спілкування лише з одним учнем; неможливо організувати навчання, а лише інформувати щодо нього; у випадку смс-повідомлень недоліком є час очікування відповіді та оплата відповідно до тарифів оператора [236].

Онлайн месенджери (Viber, WhatsApp, Telegram, та ін.). Ці засоби комунікації надають значно більше можливостей для комунікації, ніж попередні. Головним плюсом месенджерів є можливість створювати чати, в яких може бути обговорення відразу з групою учнів. Легкість у використанні даних месенджерів забезпечує оперативність спілкування. Групи можуть створюватися не лише вчителем, а і класним керівником та старостою. Ще одним плюсом месенджерів є можливість прослідкувати чи прочитав учень повідомлення, це забезпечує якісну комунікацію з вчителем [238].

Перевагами даних методів є:

- безкоштовність;
- легкість у використанні;
- масовість та оперативність отримання відповідей;
- можливість використовувати як для індивідуального, так і для групового спілкування;
- можливість прослідкувати, ким були прочитані повідомлення.

Недоліками є:

- обмін невеликими за обсягом текстовими повідомленнями;
- не пристосованість до розв'язання завдань, а лише для інформування.

Електронна пошта використовується для повідомлення учнів про дистанційне навчання та для надсилання письмових завдань і отримання їх відповідей. Вчитель може створити розсилку електронних адрес і користуватися нею у майбутньому. Проте, цей метод має обмеження. Вчитель повинен знаходити електронні адреси учнів, що іноді є важким завданням. Крім того, в процесі листування вчитель не може переконатися, чи переглянув учень лист.

Електронне листування сприяє обміну завданнями та відповідями, але не гарантує ефективну комунікацію. Щодо переваг інтерфейсу Google Документів та Google Діску, вони створені для зручного використання та безкоштовно надають достатній обсяг для завантаження навчальних матеріалів. Проте, всі учасники повинні мати електронні адреси @gmail.com.

Створення власних сайтів на Google також є варіантом, що дозволяє публікувати навчальні матеріали. Цей процес вимагає навичок роботи з Google, але не потребує глибоких знань. Перевага - можливість публікації різних типів матеріалів, таких як відеозаписи та текстові файли.

Плюси: безкоштовність публікація наочних матеріалів; можливість створення підсторінок для спрощеної навігації; необмежене коло користувачів;.

Недоліки включають в себе відсутність можливості контролю за ознайомленням учнів із навчальним матеріалом та відсутність можливості отримання зворотного зв'язку від учнів, оскільки письмові завдання все одно повинні надсилатися через електронну пошту чи месенджери. Також вимагається створення Google Діску для ефективної роботи веб-сайту.

Google Classroom. Можливо є найкращим сервісом Google для забезпечення дистанційного навчання. Тут педагог може створювати навчальні курси та наповнювати їх відповідними матеріалами, окремо створювати завдання та контролювати хід їх виконання. У Google Classroom вчитель може

як завантажувати письмові завдання, так й визначати строки і контролювати їх виконання кожним учнем, проводити онлайн коментування, виставляти оцінки. Учні, які працюють в Google Classroom, також можуть бачити власні результати та вчасно реагувати на зауваження вчителя. Також у цьому сервісі можна налаштувати оповіщення через електронну пошту. Очевидно, що переваги даного сервісу можуть бути використані навіть в очному навчанні та викладанні, тобто відбудеться зменшення обсягу паперових робіт, а також можна буде групувати всі письмові роботи в одному сервісі та постійно спілкуватися з учнями.

Плюси: безкоштовність, дозволяє групувати завдання за окремими дисциплінами; дозволяє вчителю коментувати хід виконання наданого завдання; можливість встановлення дедлайнів виконання завдань; виставлення оцінок в онлайн режимі; можливість налаштування оповіщень через електронну пошту [20].

Мінуси: і вчителі і учні повинні мати електронні адреси на домені @gmail.com; не забезпечує реального спілкування з учнями і обговорення їх результатів.

Інтерактивне аудіо спілкування (TeamSpeak, Discord та інше): Передбачення живого взаємодії з учнями представляє собою важливий етап дистанційного навчання. Оскільки багато предметів не вимагають письмових завдань, але включають усні відповіді, забезпечення цього типу навчання може бути викликом для вчителів. Однак для подолання цих труднощів можна використовувати онлайн-сервіси аудіоспілкування, розроблені для геймерів, такі як TeamSpeak та Discord. Ці програми дозволяють створювати голосові чати, де кожен учень може активувати мікрофон і висловлювати свої думки або відповіді на запитання. Серед переваг цих програм: висока якість звуку, відсутність обмежень з часом або кількістю учасників, можливість реального часу, текстовий чат і безкоштовне використання. Однак недоліками є відсутність відео та необхідність встановлення окремого програмного забезпечення.

Відеоконференції (Google Meet, Zoom, Skype і т.д.): Наприклад, Zoom дозволяє в будь-який момент або на запланований час проводити відеоконференції, в яких можуть брати участь учні. Zoom надає аудіо- та відеозв'язок, а також можливість планування конференцій, текстовий чат і функцію "Підняти руку". Проте цій платформі притаманні недоліки, такі як обмеження часу для безкоштовної версії, високі вимоги до ресурсів комп'ютера та Інтернету, погіршення якості зв'язку зі збільшенням кількості учасників і необхідність встановлення окремого програмного забезпечення.

Запис відеоуроку на особистому каналі YouTube: Ще однією стратегією дистанційного навчання для поширення навчального матеріалу є запис відеоуроків на особистому каналі YouTube. Перевагами є можливість редагування відео, необмежена кількість глядачів, доступність уроків у будь-який час, можливість обмежити доступ за посиланням. Проте цей метод має свої недоліки, такі як більше часу на підготовку і викладання, потребу у встановленні додаткового програмного забезпечення та навичках редагування відео.

Для успішного дистанційного навчання географії використовуються різноманітні засоби, які допомагають створити ефективне та цікаве навчання. Ось деякі засоби та ресурси, які можуть бути використані:

1. Онлайн-платформи для дистанційного навчання:
 - Google Classroom, Moodle, Schoology: Ці платформи дозволяють вчителям створювати віртуальні класи, додавати завдання, спілкуватися з учнями та оцінювати їхні досягнення.
2. Географічні інформаційні системи (ГІС):
 - ArcGIS Online, Google Earth: ГІС дозволяють вивчати та аналізувати географічні дані, створювати власні карти та проекти. Вони можуть використовуватися для вивчення просторових взаємозв'язків та розв'язання географічних завдань.
3. Віртуальні екскурсії та 360-градусні зображення:

- Google Expeditions, Roundme: Ці ресурси дозволяють вчителям створювати або використовувати віртуальні екскурсії для ознайомлення учнів з різними регіонами та об'єктами нашої планети.
4. Відеоуроки та документальні фільми:
- YouTube, National Geographic Education: Відеоуроки та документальні фільми можуть слугувати додатковим джерелом інформації та допомагати у вивченні конкретних географічних тем.
5. Інтерактивні географічні ігри:
- Seterra, GeoGuessr: Ці ігри дозволяють учням та вчителям грати та вивчати географію через інтерактивні завдання та головоломки.
6. Спільні онлайн-ресурси:
- Padlet, Flipgrid: Ці інструменти дозволяють створювати спільні дошки для обміну ідеями, проектами та думками між учнями та вчителем.
7. Онлайн-карти та ресурси:
- Google Maps, MapMaker Interactive: Ці ресурси дозволяють вивчати географічні області, створювати свої карти та використовувати їх для вивчення різних географічних понять.
8. Аудіо- та відеоконференції:
- Zoom, Microsoft Teams: Використання платформ для аудіо- та відеоконференцій може полегшити взаємодію між учнями та вчителем, забезпечуючи можливість обговорення матеріалу та вирішення питань.

Ці інструменти можуть використовуватися окремо чи комбінуватися для створення різноманітних та захоплюючих уроків з географії під час дистанційного навчання [43].

2.4. Нормативне регулювання процесу дистанційного навчання

З початком пандемії зросла активність вдосконалення нормативно-правової бази дистанційної освіти на різних рівнях. Зазначимо, що певні кроки у цьому напрямку вже робилися раніше. Наприклад, у 2004 році було ухвалено Положення про дистанційне навчання, а в 2013 та 2015 роках виходили його оновлені версії.

У зв'язку з пандемією COVID-19 у серпні 2020 року була прийнята Постанова Головного державного санітарного лікаря України №50, яка затвердила протиепідемічні заходи для закладів освіти. Однак на той момент пандемія лише починала набирати обертів, і було вирішено змінити традиційний завершення навчального року. Було прийнято постанову про проведення підсумкового оцінювання та завершення 2019-2020 років.

З метою централізованого керівництва освітнім процесом Міністерством освіти та іншими структурами були розроблені методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти з організації дистанційної підтримки освітнього процесу під час карантину. Також були опубліковані листи Департаменту освіти і науки ОДА та Міністерства освіти і науки України щодо організації освітнього процесу під час карантину.

З метою захисту прав працівників освіти були сформовані і затверджені спільні листи Міністерства освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України щодо умов та оплати праці працівників закладів освіти під час карантину. Також був виданий наказ Департаменту освіти і науки ОДА про призупинення освітнього процесу в закладах освіти області.

З 16 жовтня 2020 року набрав чинності документ, який розширює можливості дистанційного навчання - Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. Цей документ був затверджений Міністерством освіти в вересні 2020 року і визначає нові перспективи розвитку дистанційної освіти в контексті цифрової трансформації.

2.5. Переваги та недоліки віддаленого навчання

Серед важливих переваг дистанційного навчання варто відзначити наступні аспекти:

1. *Гнучкість місця навчання:* Учні можуть отримувати освіту в будь-якому місці, де є доступ до комп'ютера та Інтернету. Це особливо корисно для дітей з обмеженими можливостями здоров'я та тих, хто проживає у важкодоступних місцевостях.
2. *Гнучкий графік навчання:* Учні можуть навчатися у будь-який зручний для них час, що сприяє індивідуальному підходу до навчання та допомагає враховувати особисті графіки та обставини.
3. *Доступність навчальних ресурсів:* Учасники можуть отримати доступ до всіх необхідних навчальних матеріалів через систему дистанційного навчання, уникнувши проблеми відсутності підручників чи навчальних посібників.
4. *Мобільність:* Зв'язок з викладачами або репетиторами може здійснюватися онлайн або офлайн. Ефективність консультацій через електронну пошту іноді перевершує традиційний формат, спрощуючи комунікацію.
5. *Індивідуалізація:* Використання дистанційних технологій дозволяє здійснювати індивідуальний підхід до навчання, що важко досягне при традиційній формі навчання з великою кількістю учнів.
6. *Зручність для педагогічних працівників:* Вчителі, репетитори та викладачі можуть працювати з більшою кількістю учнів, навіть перебуваючи в подорожі або на конференції за кордоном, завдяки дистанційній формі навчання.

Разом з тим, дистанційне навчання не позбавлене і ряду недоліків:

Серед основних : відсутність зворотного зв'язку з вчителем, великий обсяг домашніх завдань, технічні проблеми, низьке забезпечення комп'ютерною технікою, коли один комп'ютер мають використовувати і батьки для роботи, і діти для навчання, недостатня фізична активність дітей,

недостатність спілкування з однолітками, порушення звичного ритму життя і режиму.

Батьки нарікають, що держава не забезпечила учнів і вчителів сучасними гаджетами, як це було зроблено в інших країнах.

Також, для досягнення високого рівня навчання потрібна значна мотивація. Практично весь навчальний матеріал, який вивчається учнем у дистанційному форматі, вимагає самостійної обробки. Це вимагає великої сили волі, відповідальності та самоконтролю. Ймовірно, ніхто не буде стимулювати його чи підштовхувати до навчання. Здатність підтримувати потрібний темп навчання без зовнішнього контролю не доступна для всіх.

Також, нестача практичних вмінь та навичок після дистанційних уроків є суттєвим недоліком віддаленого навчання. Організація якісного дистанційного навчання у напрямках підготовки та спеціальностях, де передбачена велика кількість практичних занять, таких як "географія" у шкільній програмі, представляє собою величезне завдання. Навіть за використання найсучасніших комп'ютерних тренажерів, учням важко замінити живу практику.

Ще одним недоліком є залежність від подачі електроенергії. Після руйнувань енергосистеми російськими ракетами, українці змушені значно зменшити споживання енергоресурсів. Укренерго щодня вдається до радикальних заходів – екстрених, аварійних, віялових і планових відключень електроенергії. Відповідно, коли немає світла й інтернету, дистанційне навчання практично не можливе.

Висновки до розділу 2

Отже, найбільш поширеними засобами організації дистанційного навчання на сьогодні є засоби, що базуються на Інтернет-технологіях – електронна пошта, відеоконференції, чати, форуми, веб-сайти, онлайн-бібліотеки, файли розсилки[33].

Загалом впровадження інноваційних дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на глибше осмислення навчального матеріалу; формування таких компетентностей, як: комунікативна (безпосереднє спілкування та через засоби мережі), інформаційна (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвітня (вміння вчитися самостійно).

Нормативна база змінювалась досить швидко в залежності від потреб та успішності боротьби із коронавірусною хворобою. Тим не менше, в будь якому випадку якість нормативно-правової бази дистанційної освіти та швидкість її обговорення і прийняття зросли в кілька разів в порівнянні із доковідним періодом. Зараз, в часі війни, дистанційне навчання також є надзвичайно актуальним. Адже багато дітей, через воєнні дії, змушені були покинути свої домівки, і, відповідно, й навчальні заклади, і переїхати в безпечніше місце. Проте, завдяки дистанційним технологіям, вони змогли продовжити навчання віддалено.

Головною умовою успішної та ефективної організації дистанційного навчання є розповсюдження досвіду роботи вчителів у засобах масової інформації. Такими можуть бути презентації, відеоролики, фоторепортажі, статті і публікації, які оприлюднюються на офіційних сайтах закладів та установ освіти, а також в соцмережах. У нелегких психологічних умовах зтяжнього карантину й воєнного стану це створює хороший настрій та налаштовує учасників освітнього процесу на успіх, допомагає підвищенню кваліфікації педагогічних працівників, накопичує для вчителів теоретичний і практичний матеріал для власних методичних розробок, виробляє

інформаційно-комунікаційну компетентність, одну із основних компетентностей Нової української школи.

РОЗДІЛ 3. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Алгоритм створення заняття з географії в умовах дистанційного навчання

В сучасних турбулентних умовах дистанційне навчання є ефективною інновацією та альтернативою класичному «очному». Особливо значущим воно є для навчання уроків географії в навчальних закладах, оскільки інструментів взаємодії із учнями є дуже багато. Однак важливим є також підхід до організації освітнього процесу та конкретного уроку, адже це впливає на потенційні результати.

Запроваджуючи змішаний або дистанційний формати навчання, керівникам закладу слід звертати увагу не тільки на наявність техніки і доступу до Інтернету в учителів та учнів, а й на специфіку основної (середньої) школи. В опануванні нових технологій дистанційного навчання, себто в опануванні нового для всіх, надзвичайно важлива підтримка і допомога. Навчання дасть результати тільки якщо буде посильним для всіх учасників освітнього процесу. Педагоги зобов'язані виконувати освітню програму, щоб учні досягли прогнозованих результатів навчання.

Важливо визначити основний канал комунікації з між учнями, батьками і педагогами щодо організаційних питань чи оперативних змін у навчальному процесі. Це може бути сайт, розсилка електронною поштою чи група у будьякому месенджері. Головне, щоб всі знали, де знаходиться найактуальніша інформація щодо організації освітнього процесу і могли швидко її знайти. Ми повинні зрозуміти, що в роботі з батьками не слід покладати всю відповідальність на них за навчання дітей у цей період, але без їхньої допомоги не обійтися. Головне завдання батьків – це створення умов, щоб дитина мала змогу здобувати знання вдома.

Рис. 3.1.1. Сфери відповідальності учнів та їх батьків в умовах дистанційної освіти

Таблиця 3.1.

Завдання вчителів
Зрозуміти мету, складання плану виконуваних завдань, перелік інструментарію для праці, її розмір та методи оцінювання зробленої роботи
Надавати інформацію щодо обсягу і змісту навчального матеріалу та завдань на його закріплення
Перевіряти й оцінювати виконані завдання
Надавати відгуки на виконані завдання

Також варто зауважити, що ефективне і якісне налагодження освітнього процесу залежить саме від злагодженої взаємодії всіх учасників цього процесу. Тому для організації дистанційного навчання команда повинна узгодити свої дії.

Розробити оптимальні алгоритми, сценарії, плани для підготовки та проведення онлайн уроків.

На першому етапі, перед створенням алгоритму проведення конкретного уроку або групи уроків важливо розуміти певні обставини. Зокрема, матеріальнотехнічне забезпечення віддалених робочих місць як вчителів, так і учнів має бути достатнім для проведення уроків. Себто, наявність комп'ютерів, ноутбуків, достатнього інтернету, відповідних програм і т.д. Іншою умовою є рівень володіння технологіями дистанційного навчання всіх учасників освітнього процесу. У випадку недостатнього рівня в першу чергу необхідно провести заходи щодо підготовки педагогів до ефективної роботи із використанням вибраних підходів. І, нарешті, ще однією умовою є достатнє інформування учнівської й батьківської спільноти щодо використання тих чи інших сервісів, часу і т.д [83].

Таблиця 3.2.

Дистанційне навчання

Вид	Синхронне	Асинхронне
Формат	вебінар, відеоконференція	чати, форуми
Диференціація	Всі учасники є на зв'язку Одночасно	Кожен учасник навчального процесу працює в різний час

Другим етапом є вибір конкретного і зазвичай єдиного інструменту/майданчика для роботи із дітьми. Це дозволить уніфікувати процес.

Кожен учитель середньої школи прагне віднайти ефективні та цікаві інструменти, щоб побудувати процес змішаного та дистанційного навчання як цікавий марафон чи гру. Так само кожен педагог мріє, щоб оцінки були стимулом до дії, а не покаранням чи залякуванням [84].

3.2. Застосування інтерактивних сервісів у вивченні курсу географії та під час дистанційного навчання.

В контексті ефективності дистанційного навчання важливу роль відіграють принципи, форми та методи його застосування. Однозначно, використання інтерактивних сервісів може позитивно впливати на якість навчального процесу, оскільки учні отримують інформацію у легкій та цікавій формі, оскільки інтерактивні сервіси включають всі найсучасніші методики взаємодії з дітьми засновані на принципі учнецентризму. Суттєвою перевагою інтерактивних сервісів звісно є висока і активна робота учнів та відсутність постійного нагляду від вчителів, що часто може сковувати дітей.

В системі географічної освіти розвиток інтерактивних платформ є на високому рівні. Це десятки сервісів від глобальних корпорацій, до національних чи навіть приватних, локальних продуктів, що не поступаються за якістю один одному. Такі сервіси почасти загально-географічного спрямування, однак є й такі, що концентрують свою увагу або на окремих територіях (район, природна зона, країна, континент), або диференціюються за іншим принципом, типом, спрямованістю чи ціллю.

Одним із найбільш популярних сервісів з дослідження планети Земля є Google Earth - це цілком безкоштовний і досить функціональний сервіс. Користування ним зводиться до елементарної реєстрації акаунту в системі Google, який підійде, до слова й до всіх інших платформ цієї компанії.

Користуючись даним сервісом учні можуть побачити територію України та світу на космознімку.

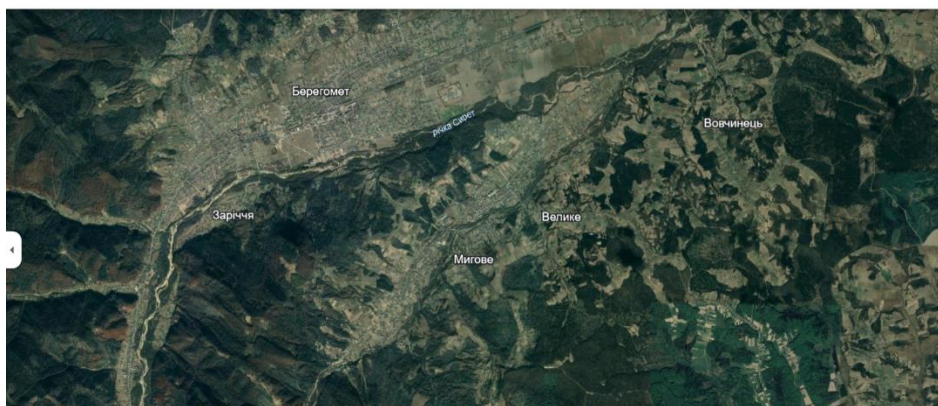

Рис. 3.2.1. смт. Берегомет у сервісі Google Earth

Таблиця 3.2.

Спеціальні інструменти сервісу Google Earth

Інтерактивний глобус	
Пошук	Наявна можливість знайти на карті землі певні географічні об'єкти, пам'ятки архітектури населені пункти.
Дослідник	Повноцінна добірка природних пейзажів, подорожей, тематичних ігор, культурне надбання людства та ін
«Мені пощастить»	Інструмент, який випадковим чином обирає одну із наявного переліку пам'яток або дестинацій на карті світу
Проекти	Наявна можливість формувати інтерактивні Google-презентації, в яких наявна чітка картографічна локалізація
Розрахунок площі або/та відстані між визначними географічними об'єктами	Інструмент з точністю розраховує вказані відстані
Можливість обрати певний стиль карти	Залежно від потреб учнів вони можуть власноруч формувати інтерфейс

Загалом досить багато інтерактивних сервісів надає корпорація Google - Google Maps, Street View, Arts&Culture. Всі ці сервіси можна використовувати для закріплення вивченого попередньо матеріалу із окремих тем або цілих навчальних семестрів в залежності від цілей.

Інтерактивний сервіс Thinklink - на ньому до картинок є можливість додати інтерактивні відеофайли, інші картинки, різну музику, власні чи

скопійовані тексти або інші мітки. В цілому, даний інструмент дозволяє створювати такі інтерактивні інструменти як:

- інтерактивна карта, яка є чудовою наочністю для уроків географії;
- інтерактивна таблиця, на якій наявна можливість розміщувати багато різних корисних матеріалів та покликань;
- інтерактивна опорна схема, яка може служити підказкою чи каркасом для школярів під час вивчення окремих тем;
- інтерактивне відео із інтегруванням як власних відеофайлів так і з відеофайлами даного сервісу.

Сервіс Thinklink є частково безкоштовним, однак доступні й платні послуги. Тим не менше, ця платформа надає безкоштовно стільки інструментів, що їх зазвичай достатньо, щоб повноцінно опрацювати задану тему, себто якість навчання навіть в безкоштовному варіанті залишається на високому рівні.

Ще один доволі новітній інструмент – це Ethermap. Його можна і варто використовувати з метою формування власних онлайн-карт. В системі цього 73 інструменту є можливість обмінюватися своїми картами, доповнювати або редагувати їх. Для цього достатньо надати покликання учням. Як один із способів застосування сервісу – це ідея створення кожним із учнів карти місць в Україні, які вони вже відвідали, або хотіли б відвідати в найближчому майбутньому.

Spasesopper є грою, заснованою на базі технологій від Google Maps Street View. Суть полягає в тому, що ви знаходитесь не безпосередньо на дорозі, а перед певним достатньо місцем чи пам'яткою, чи на вулиці якогось відомого міста. Завданням є зрозуміти де саме зроблене це фото.

На сайті Національного географічного товариства у вільному доступі є дуже багато різних за складністю та темами інтерактивних завдань. Доступні карти, використовуючи які є можливість здійснювати глибокі віртуальні мандрівки. За наявності потреба або просто бажання є можливість роздруковувати необхідні карти чи пограти цікаві головоломки, які пов'язані із

географічними картами. Досить зручним є те, що окремими великими розділами подано ігри і для дорослих, які хочуть пограти, і для дітей.

Безкоштовний сервіс StoryMap JS призначений для формування інтерактивних карт, створення маршрутів чи при підготовці цілих історій. Такий сервіс доволі простий у своєму використанні та дозволяє формувати різні завдання чи матеріали. Цікаво, що реєстрація зовсім не потрібна за умови, якщо користувач має обліковий запис Google. Єдиною мовою інтерфейсу є англійська, однак це не проблема, оскільки сучасні школярі знають її на достатньому для користування цим сервісом рівні. Хоча за потреби тут допоможе інтегрований в браузер перекладач.

В цьому ж розділі Earthpulse знайомить нас з проблемами населення. Ресурс можна використати в 8-му класі при розгляді теми «Населення світу»[204].

Наш національний просвітницький проект - 7 чудес України. Основна мета - продемонструвати Україну як досить непересічну та унікальну територію крізь призму природного та історико-культурного виміру. Таким чином відбувається і формування певної привабливості нашої країни в очах учнів, а 74 потенційно це сприятиме внутрішньому туризму. Такі відеофільми варто демонструвати учням під час проведення уроків з географії у 8-х класах.

Отже, інтерактивні сервіси на уроках географії – це однозначно доповнення та урізноманітнення діяльності учнів під час вивчення окремих тем. Такі сервіси допомагають краще опанувати матеріал, наочно побачити чи відчути всі особливості територій, країн та взаємозв'язку географії із іншими науками. Кількість таких інтерактивних сервісів доволі велика, а відповідно і велика конкуренція на ринку і якість продуктів.

Наведемо приклад застосування інтерактивних сервісів при створенні конструктору уроку.[84]

3.3. Методичні рекомендації вчителям для дистанційного навчання на уроках

Оскільки в сучасних умовах запит на якісне дистанційне навчання зростає, важливою складовою процесу є правильні дії педагогів, які безпосередньо забезпечують навчальний та освітній процес. Методологія навчання прямо впливає на результати та успішність школярів, а її покращення можливе тільки у випадку постійної роботи із вчителями в цьому напрямку та вдосконалення їхніх навичок. [86]

Особливо важливим є прививання практики конструктивного ставлення щодо здійснених помилок учнями та методами подолання труднощів. Інша сучасна проблема - це вміння справлятися із прокрастинацією. При реалізації дистанційного навчання треба акцентувати увагу на важливості метакогнітивних навичок, необхідно подавати коректно інформацію щодо того, яким чином їх можна опанувати та практикувати.

Вміння учитися, в тому числі організувати свій навчальний процес так, щоб дистанційне навчання приносило високі результати є дуже корисною навичкою. Необхідно навчитися дисципліновано та відповідально розпланувати власний час. Особливо важливо балансувати своє безпосереднє навчання та час для відпочинку, оскільки дисбаланс в будь-яку сторону може впливати на результати навчання. До прикладу, рекомендується фіксувати всі активності, пов'язані із навчанням, теми уроків, особливості, тобто вести щоденник навчання. Дещо пізніше, після аналізу щоденника, школяр бачитиме закономірності й зможе краще планувати власний час на майбутнє навчання. Вчитель повинен зауважити учням, що людський мозок не в змозі постійно працювати в режимі одночасного виконання кількох завдань, і саме тому треба зосереджуватись тут і зараз на безпосередній навчальній активності, а не пробувати об'єднувати навчальний процес із менш важливими на той час справами переглядання соціальних мереж чи переписок із друзями. Адже це суттєво знижує увагу для всіх видів діяльності. Так само слід зауважити на тому, що в учнів повинен бути чіткий графік і регламентований час навчання.

В умовах дистанційного навчання навантаження виглядає масштабніше за рахунок того, що в учнів у даних умовах немає чіткого розподілу того, що вони роблять як домашнє завдання і безпосередньо завдання на уроках. За умов очного навчання учень приходив до школи о 8:00-8:30, а йшов звідти приблизно о 15:00. І, після відносної перерви, приступає до виконання домашньої роботи. Таким чином забезпечується хоча б якась зміна діяльності, що дозволяє забезпечувати емоційний комфорт. Тому важливо змінювати види завдань і їхню форму подачі (тести на інтерактивних платформах, регулярні відеоконференції) .[84]

Водночас, не менш важливим є навчальна атмосфера. Тобто, учні самі повинні організувати свій простір таким чином, щоб було мінімум відволікаючих факторів і максимум тих, що дозволяють активізувати увагу і концентрацію на навчанні. До прикладу, розподіл кімнати на зони, виділивши зокрема робочу, працювати тільки в ній і тільки визначений час. Оскільки є велика спокуса виконувати завдання на ноутбуці, лежачи при цьому в ліжку, потрібно натомість розуміти, що в такий спосіб або знижується ефективність і продуктивність, або, якщо все ж таки вдається працювати зосереджено, підвищується рівень тривоги під час відпочинку. Місце, за яким закріплена певна діяльність, асоціюється з цією діяльністю, тому підсвідомо готує нас до неї.

Педагог може пропонувати школярам певні способи як боротися із прокрастинацією. Одним із методів може бути «метод помідора». Суть цього методу полягає в тому, що навчальний процес планується короткими інтервалами часу, приблизно до 20-25 хвилин. Протягом цього часу вимикаються всі додаткові пристрої, які можуть відволікати і необхідно концентруватися суто на роботі.

Популярними сервісами миттєвих опитувань є <https://kahoot.com/> , <https://www.mentimeter.com>, <https://www.polleverywhere.com/>.

Існує цілий ряд цифрових інструментів ,які надають можливість для створення інформаційних продуктів для нормальної підтримки навчального

процесу. Ці інструменти можуть бути використані учнями для того ,щоб продемонструвати проявити свої знання з опанування певної теми та навчального матеріалу. Зокрема , на практиці будь-який мобільний телефон надає можливість для записування відео, яке в окремих випадках може замінювати письмове запитання і не гірше продемонструвати набуття певних компетентностей. Існують професійні платформи, які спеціалізуються на обміні відеороликами, на яких учні зможуть завантажувати свої відео-відповіді, коментувати їх, та влаштувати дискусії (наприклад <https://info.flipgrid.com/>)

Крім відеороликів, учні можуть використовувати такі об'єкти цифрової творчості:

- Карти понять (<https://www.mindmeister.com/>)
- Комікси (<https://www.storyboardthat.com/>)
- Блоги (<https://www.blogger.com/>)
- Програми (<https://scratch.mit.edu/>)
- Інфографіка (<https://www.canva.com/>)
- Флеш-карти, власні тести та інші формати.

Цікавим для учня на уроці географії може бути завдання створити уявну країну для персонажа книги або переказати сюжет історії, використовуючи емотикони. [84].

В додатках подано алгоритм розробки заняття з географії для дистанційного навчання (Додаток А) , зразок навчального зсанняття(Додаток Б) та декілька розробок уроків з географії (додаток В)

Висновки до розділу 3

Отже, діджиталізація освіти є невід'ємною частиною розвитку всього суспільства. Використання цифрових технологій та впровадження дистанційного навчання стали проблемами, які стоять перед навчальними закладами, учнями та їхніми батьками. Будь-яка технологія, яка увійде в наше життя, не тільки принесе користь, але й приверне нашу увагу до загроз. Дистанційне навчання стало одночасно викликом і найкращим рішенням в умовах пандемії, що посилюється. Досвід керівників і вчителів показує, що коли дистанційне навчання організовано у співпраці з батьками та створено гарне освітнє середовище в навчальному процесі, де всі учасники підтримують один одного, а вчителі навчаються, дистанційне навчання можна ефективно проводити.

Відносно, щодо вибору цифрових ресурсів та моделей дистанційного навчання школа може визначити чи використовувати відкриті ресурси або інституційні (дистанційні платформи), а також використовувати і ті, й інші синхронно. Застосування дистанційних платформ та віртуальних класів (Moodle, MoodleCloud, Edmodo, EDX, Office 365, Google Class, ClassDoJo, «Мій клас», Human тощо) надає перспективу використовувати системи управління навчанням (LMS) та системами управління контентом (CMS) і автоматизувати дистанційне навчання, не тільки групувати учнів, а й узгоджувати, робити спостереження й оцінку результатів практики їх навчальної діяльності. Ефективним є впровадження широкомасштабних відкритих онлайн-курсів (МООС: Прометеус, EdEra, Learn) які розроблені та використовують середовища і програми для співпраці та оцінювання («Єдина школа», e-schools.info).

Віддалена робота школяра повністю залежить від його вміння самостійно користуватися наявними вдома друкованими матеріалами, а також мультимедійними підручниками, атласами, енциклопедіями, навчальними вебсайтами. Учні можуть самостійно використовувати різні види підручників, атласи, робочі зошити, контурні карти. Якщо учень не може користуватися

Інтернет-ресурсами, він може виконати завдання за допомогою друкованих навчальних ресурсів (підручники, атласи, контурні карти, зошити практичних робіт), які він повинен мати вдома.

Не менш важливим засобом дистанційного навчання є робочі зошити для виконання практичних робіт та географічних досліджень. Робочі зошити допомагають учням краще оволодіти матеріалами, сформувати та закріпити навички та вміння. Робочі зошити, які не мають певного відношення до конкретних підручників, — це збірники завдань різного типу та складності, метою яких є не лише засвоєння інформації з підручників, а й розширення та поглиблення їх, формування й закріплення умінь і навичок.

ВИСНОВКИ

1. Отже, оскільки для потреб сучасного освітнього процесу потрібно було оперативно створити оптимальний формат навчання, тобто такий, щоб всі учасники освітнього процесу могли ефективно функціонувати теперішніх умовах, було створено формат дистанційного навчання. Перспективи розвитку дистанційного навчання в установах освіти України є важливим та актуальним завданням в сфері освітянського процесу. Покази карантинних умов та воєнного стану вказали на можливість існування віддаленого електронного навчання як самостійної форми, а також його ефективного поєднання або паралельного використання разом з традиційною формою. Це стає ефективним інструментом для забезпечення прав осіб на якісну та доступну освіту, незалежно від їх стану здоров'я, місця проживання, соціального та майнового статусу, тощо.

2. Навчально-методичний комплекс забезпечується широким спектром засобів, такими як загальноприйнята навчальна робоча програма, друковані та електронні посібники, зошити, методичні матеріали, наочно-демонстративний інвентар, веб-ресурси, а також авторськими планами-конспектами, мультимедійними презентаціями, різноманітними методами контролю знань учнів і іншими ресурсами.

В режимі реального часу були випробувані методи, які до цього використовувалися мінімально і, однозначно, меншою частиною учнів і вчителів. Часто, через скасований режим апробації було оперативно переглянуто питання змісту освіти, був розпочатий процес створення необхідних методів навчання, розроблялися технічні і програмні засоби, їхнє змістовне наповнення, прийшов час підготовки необхідних спеціалістів, формувалися критерії відбору учнів для навчання з кожного напрямку і ряд багатьох інших питань

Найбільш необхідним для організації змішаного та дистанційного формату навчання стало матеріально-технічне забезпечення. Зокрема, доступ до Інтернетресурсів (таких як месенджери, інтерактивні платформи, освітні платформи) усіх учасників освітнього процесу.

3. Важливою умовою для впровадження розроблених технологій дистанційного навчання стала готовність взяти відповідальність за формування освітнього процесу педагогами, керівниками шкіл та, безпосередньо самих учнів. Формування у здобувачів освіти основних освітніх компетентностей, які стали запорукою успішного отримання прогнозованих результатів навчання. Вони спрямовувалися на більш глибоке розуміння навчального матеріалу, генерування таких компетенцій як: комунікативні (звичайне спілкування і за допомогою засобів інтернет-ресурсів), інформаційні (пошук інформації з різноманітних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння освоювати знання самостійно).

4. Для успішного захисту дітей, батьків, освітян нормативна база змінюється досить швидко. Тим не менше, в будь-якому випадку якісь нормативно-правової бази дистанційної освіти та швидкість її обговорення і прийняття зросли в кілька разів в порівнянні із доковідним періодом.

Суттєвою умовою якісної та результативної організації дистанційного навчання є поширення досвіду роботи педагогів у засобах медіа інформації. Сюди входять: відеоролики, презентації, фоторепортажі, публікації і статті, які публікуються на офіційних сайтах закладів та установ освіти, в соціальних мережах.

5. Будь-яка технологія, що увійде в наше життя, не тільки принесе, але й поверне нашу увагу, щодо певної загрози, а дистанційне навчання стало і викликом і водночас оптимальним рішенням під час загострення пандемії. Досвід керівників, вчителів показує, що за домовленості організації дистанційного навчання у співробітництві з батьками, створення зручного освітнього середовища, за сприяння всіх учасників освітнього процесу, навчанні вчителів, можна ефективно надавати нові знання і за дистанційною формою.

6. Школа може вибирати загальнодоступні ресурси або інституційні (дистанційні платформи), а при бажанні можна використовувати і ті, й інші водночас. Використання дистанційних платформ та віртуальних класів, таких

як Moodle, MoodleCloud, Edmodo, EDX, Office 365, Google Class, ClassDoJo, «Мій клас», Human та інші, надає можливість використання системи управління навчанням (LMS) та системи управління контентом (CMS). Це дозволяє автоматизувати процеси дистанційного навчання, не лише групуючи учнів, а й направляючи, ведучи спостереження та оцінюючи їх навчальні досягнення.

Ефективним є впровадження широкомасштабних відкритих онлайн-курсів (MOOC: Prometheus, EdEra, Pearn), які є вже розроблені, а також середовище та програми для співпраці та оцінювання («Єдина школа», e-schools.info).

7.Робота школяра повністю залежить від його вміння самостійно користуватися домашніми друкованими матеріалами, а також мультимедійними підручниками, атласами, енциклопедіями, навчальними веб-сайтами. Учні можуть самостійно використовувати різні види підручників, атласи, робочі зошити, контурні карти. Якщо учень не може користуватися Інтернет-ресурсами, він може виконувати завдання за допомогою друкованих навчальних ресурсів (підручники, атласи, контурні карти, зошити практичні роботи), які він повинен мати вдома.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів з географії враховуються їх особливі особливості та забезпечують диференційований підхід до їх організації. Критерій оцінки роботи учнів вимірюється не великою кількістю підручників, які вони зберігають у пам'яті, а те, скільки змін аналізують, узагальнюють та як встановлюють науково-дослідні зв'язки, вміють застосувати знання в життєвих ситуаціях, вміють набувати самостійності знань.

8.Особливу увагу при вивченні географії важливо приділяти мотивації: сприяти успіху, заохочувати до самоаналізу, самооцінки, самопізнання, посилювати зміст навчальних матеріалів, які мають особисті значення для учнів.

9.Існує ряд цифрових інструментів, які забезпечують створення інформаційних продуктів для процесу навчання. Учні також можуть використовувати їх, щоб продемонструвати оволодіння конкретними темами

матеріалів. Майже всі мобільні телефони забезпечують можливість запису відео, в деяких випадках це може замінити письмові завдання та запитання і не буде гіршим для певних можливостей, які школярі можуть відкривати для себе.

Існують окремі платформи для обміну відео, де школярі можуть завантажувати свої відео-відповіді, коментарі та обговорення (наприклад, <https://info.flipgrid.com/>)

Крім відеороликів, учні можуть використовувати такі об'єкти цифрової творчості:

- Карти понять (<https://www.mindmeister.com/>)
- Комікси (<https://www.storyboardthat.com/>)
- Блоги (<https://www.blogger.com/>)
- Програми (<https://scratch.mit.edu/>)
- Інфографіка (<https://www.canva.com/>)
- Флеш-карти, власні тести та інші формати.

Цікавим для учня на уроці географії може бути завдання створити уявну країну для персонажа книги або переказати сюжет історії, використовуючи емотикони [84].

Відношення до дистанційного навчання неоднозначне. Дистанційне навчання з географії має свої переваги і недоліки.

У кожного учня, вчителя і навчального закладу можуть бути свої унікальні обставини, які слід враховувати при оцінці ефективності дистанційного навчання з географії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Географія. 6 – 10 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально – виховного процесу в 2017 – 2018 навчальному році / Укладач Р. В. Гладковський. – Харків : Вид – во «Ранок», 2017. – 128 с.
2. Данилович К. Ефективність дистанційного навчання: рекомендації та практичні поради. .- К.: Генеза,2012.-159с.
3. Костенко Л.В.Географія 6-7 кл. Нестандартні уроки. Бібліотека творчого вчителя.- К.:Ранок, 2016.- 145 с.
4. Самойленко В. М. Дидактика географії : Монографія /В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, О. Ф. Надтока, І. О. Діброва – К. : Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
5. Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень. Матеріали конференції. – 2019. 298 с.
6. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. 2015. С. 17.
7. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н.П. Муранова. – К. : НАУ, 2020. – с. 114.
8. Столяренко І.С.. Особливості організації змішаного навчання у підготовці майбутніх учителів інформатики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/21648/1/138-147.pdf>
9. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ МОН від 25.04.2013, № 466. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
10. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. 2015. С. 84.
11. Топузов О. М. Загальна методика навчання географії: Підручник [з грифом МОНМС України] / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – К.: ДНВП "Картографія", 2012 р. – 512 с.

12. Трайнев В.А., Гуркин, В.Ф., Трайнев О.В. Дистанційне навчання та його розвиток. Підручник для студентів / -К.: Генеза,2006.-335с.
13. Освітній портал (Дистанційне навчання його плюси та мінуси) / [Електронний ресурс]: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/18/>
14. Delling R. Distant study as an opportunity for learning. *The systems of distance education*. 1975. P. 7.
15. Holmberg B. *Evolution, Principles and Practices of Distance Education*. 2005. P. 57.
16. Аванесов В. С. Применение тестовых форм в E-Learning. *Информатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2008. № 5. С. 28—36.
17. Балюк В., та ін. Дистанційне навчання: досвід, становлення та розвиток : бібліогр. покажч. (2001-2017). Полтава, 2018. 69 с
18. Як будуються відносини між учнями, школою та батьками в НУШ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyu-otrymaty-zvorotnyj-zv-yazok-vid-uchniv-kilkaefektyvnyh-metodyk/>
19. Морозов В. В. Модель інформаційної взаємодії в проектах створення дистанційного навчання на основі віртуальної реальності. *Управління розвитком складних систем*. 2019. Випуск 37. С. 146..
20. Ярошенко Т. О. Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. *Інженерні та освітні технології*. 2019. № 4. С. 10.
21. Воронкін О. С. Персональні навчальні мережі в системі дистанційної освіти. *New information technologies in education for all: learning environment : матер VI Міжнар. Конф. (ІТЕА–2011)*. Київ, 2011. С. 204.
22. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. [Електронний ресурс] - режим доступу:[file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2015_3_4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2015_3_4%20(1).pdf)
23. Кухаренко В.М. Педагогіка та технологія дистанційного навчання. *Основи дистанційного навчання: навч. посібник В.В. Бондаренко, В.М. Кухаренко*. – Х.: ХНАДУ, 2013. – С.72.

24. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С.24.
25. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка – Харків.: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. – С. 40.
26. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 12 грудня 2019 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Харків : «Мітра», 2020. – С. 127
27. Березівська Л. Радянська реформа про зміцнення зв'язку школи з життям (1956–1964). *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 42—47.
28. Биков В. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ : Атіка, 2008. 684 с.
29. Гаврілова Л. Г. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1–2. С. 178.
30. Журавська Н. С. Дистанційне навчання в країнах Європейського Союзу та Україні : реалії та перспективи. 2016. Випуск 233. С. 104.
31. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання. Енциклопедичне видання: Навч.-метод посіб. – Київ.: ТОВ Редакція «Комп'ютер», 2007. – С.24.
32. Кухаренко В.М., Березенська С.М., Бугайчук К.Л., Олійник Н.Ю., Олійник Т.О., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г., Столяревська А.Л. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. / За ред. В.М.Кухаренка – Харків: НТУ «ХП», 2016. – С.113.
33. Тарасенкова Н. А., Лов'янова І. В., Желєзняк Н. П., Окунєв Б. Й. Реалізація індивідуальних освітніх траєкторій учнів в освітньому середовищі багатопрофільної школи. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2017. V. 54, С. 47-52.
34. Ткачова, Н. М., Казанська, О. О. Дистанційне навчання як дієвий інструмент державного управління в сфері освіти. *Зб. наук. праць міжнародної*

науково-практичної конференції «Les tendances actuelles de la mondialisation de la science mondiale collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ».

35. Освітній проєкт на урок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://naurok.com.ua>

36. Заболоцький А. Ю. Проблема якості дистанційного навчання. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2016. № 1. С. 221–224.

37. Кухаренко В.М. Педагогіка та технологія дистанційного навчання. Основи дистанційного навчання: навч. посібник В.В. Бондаренко, В.М. Кухаренко. – Х.: ХНАДУ, 2013. – С.26.

38. Галецький С. Дистанційне навчання як елемент інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. 2018. Випуск 1. С. 17.

39. Іваненко Л. О. Роль викладача в дистанційному навчанні. Наукові записки кафедри педагогіки. 2016. Випуск 39. С. 19.

40. Волокита А. Специфіка інформаційних систем на основі технології cloud computing [Електронний ресурс] Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vcndtu/2011_53/29.htm.

41. Гахович С. В. Теоретичні та практичні аспекти використання системи дистанційного навчання. Зб. наук. праць Військового ін-ту Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. 2017. Випуск 56. С. 110

42. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н.П. Муранова. – К. : НАУ, 2020. – С.104.

43. Про Інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

44. Велика дидактика. Закони добре організованої школи / Я. А. Коменський // Коваленко, Є. І. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія : навч. посіб. для

студ. вищ. навч. закл. / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – К. : Центр учбової літ-ри, 2006. – С. 155-185.

45. Кошечко, Н. "Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі." Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка 1 (2015): 35-38.

46. Кларін М. Інновації в навчанні / М. Кларін // Завуч. – 2000. – №23–24. – С. 8.

47. Вакуленко В.М. Види інновацій в освіті та їх класифікація / В. М. Вакуленко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – Вип. 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2010_4_4.pdf

48. Придатко О.В., Ренкас А.Г. Дослідження ефективності та аспекти впровадження інтерактивних засобів навчання в організацію навчального процесу. Збірник наукових праць Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Львів – 2010.

49. Мультимедійні технології навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/ikttatzn9050678/home/multimedijni-tehnologije-navcanna>

50. STEM-освіта. Інститут модернізації змісту освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>

51. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. – К.: АУП, ЦВП, 2011. – 58 с

52. Дистанційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/distancijne-navchanny>

53. Особистісно орієнтоване навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://pidru4niki.com/14810405/pedagogika/osobistisno_oriyentovane_navchannya

54. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Перун, 2005. 1728 с.

55. Дмитрієнко О. Програма eXeLEARNING для створення електронних посібників. *Новітні інформаційно-комунікаційні технології в освіті*, м. Полтава, 18—19 лист. 2015 р. / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ВНЗ Укоопспілки ПУЕТ. Полтава, 2015. С. 9—11.
56. Значенко О. Можливості використання Інтернет-технологій у навчально-виховному процесі. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2008. № 3. С. 23—25.
57. Киянка В., Шаповал Т. Ресурси мережі інтернет як складова дистанційного навчання. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2013. № 24. С. 103—110.
58. Чернописька В. З. Технології дистанційного навчання у закладах вищої освіти : аксіологічно-правові засади. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2019. Випуск 21. С. 112—121.
59. Морозов В. В. Модель інформаційної взаємодії в проектах створення дистанційного навчання на основі віртуальної реальності. *Управління розвитком складних систем*. 2019. Випуск 37. С. 148
60. Морозов В. В. Модель інформаційної взаємодії в проектах створення дистанційного навчання на основі віртуальної реальності. *Управління розвитком складних систем*. 2019. Випуск 37. С. 149.
61. Блог учителя географії О.Чуйко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geovsviti.blogspot.com/>
62. Гаврілова Л. Г. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1–2. С. 168–182.
63. Іванюк І. В. Формування понятійно-термінологічного апарату з питань розвитку дистанційної освіти. [Електронний ресурс] /Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/14343034.pdf>
64. Горбачов С. Очікування та перспективи освітнього процесу у 2021/2022 навчальному році. [Електронний ресурс] /Режим доступу:

<https://vseosvita.ua/news/batky-pochaly-krashche-stavytysia-dovchyteliv-iaki-iakisno-pratsiuvaly-na-dystantsiitsi-serhii-horbachov-27836.html>

65. Ярошенко Т. О. Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. *Інженерні та освітні технології*. 2019. № 4. С. 8–21.
66. Коношевич Т. Дистанційне навчання : від теорії до практики. *Професійно-технічна освіта*. 2018. № 2. С. 25–30.
67. Корбут О. Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи. [Електронний ресурс] /Режим доступу: http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/korbut_o_g_tezi.pdf
68. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. С.113.
69. Ковальчук В. Особливості дистанційного навчання в США. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 392—396.
70. Непша, О. В. та Гришко, С. В. та Опашко, Г. І. та Рішко, А. Р. (2020) Мотивація до використання сучасних інформаційних технологій на уроках географії. *Актуальные научные исследования в современном мире*, 5 (10(66)). с. 85-89.
71. Опанасюк Ю. Дистанційне навчання як наслідок еволюції традиційної системи освіти. *Вища освіта України*. 2016. № 1. С. 49–53.
72. Кожевникова А. Дистанційне навчання як інноваційна педагогічна система та складова педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 4. С. 14—16.
73. Козловська Л. Методичні рекомендації щодо викладання природознавства, біології, курсу «Природничі науки», основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році. 2020. 22 с.
74. Кононець Н. Мобільне навчання як форма ресурсноорєнтованого навчання студентів: досвід упровадження на прикладі дисципліни "Інформатика та комп'ютерна техніка". *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2016. № 1/3. С. 57—70.

75. Наказ МОН Про затвердження Положення про дистанційне навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
76. Постанова МОЗ України від 22.08.2020 №50 Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0050488-20#Text>
77. Лист МОН Про проведення підсумкового оцінювання та організованого завершення 2019-2020 р.р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-provedennya-pidsumkovogoocinyuvannya-ta-organizovanogo-zavershennya-2019-2020-navchalnogo-roku>
78. Про старт проєкту «Всеукраїнська школа онлайн». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/videos/start-proektu-vseukrayinska-shkola-onlajn-1729>
79. Лист Міністерства освіти і науки України від 23 березня 2020 року №1/9-173 «Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vin-osvita.gov.ua/uploads/documents/1_9-173.pdf
80. Лист Міністерства освіти і науки України від 13 березня 2020 року №1/9-161 «Щодо оплати праці працівників закладів освіти під час призупинення навчання через карантин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vin-osvita.gov.ua/uploads/documents/1_9-161.pdf
81. «Про призупинення освітнього процесу в закладах освіти області» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2018/3/2/N149.pdf>
82. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rada.info/upload/users_files/41848402/65fa1552527840c2da59e2cc4bb5291f.pdf

83. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 12 грудня 2019 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Харків : «Мітра», 2020. – С.56.
84. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/014-07-master-KILCHYTSKA_PARTSEY_YULIYA_2022.pdf
85. Положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти (проект). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-polozhennya-pro-distancijnu-formu-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
86. Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів : Наказ МОН України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
87. Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення : лист МОН від 09.07.2018 р. № 1/9-434. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-19-434-vid-09072018-roku-shodo-rekomendacij-z-navchalno-metodichnogo-zabezpechennya> .
88. Електронні джерела:
<https://uk.wikipedia.org/wiki>
<http://blog.ed-era.com/iefiektivnist-distantiinogho-navchannia/>
<https://nus.org.ua/tags/383/>
<http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro>
89. Пестушко В.Ю. Географія: Підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: Рівень стандарту, академічний рівень/ В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К.: Генеза.2010. – 304с.:іл.
90. Географія. 10 клас.: В. Коберник, Р.Коваленко, Оберіг. 2010.
91. Економічна і соціальна географія світу: Підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл./Б.П. Яценко, В.М. Юрківський, О.О. Любіцева та ін.; за ред. Б.П. Яенка. – К.: Прок-Бізнес, 2004. – 351с.: іл., карти.

92. Пестушко В.Ю. Географія: Підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: Рівень стандарту, академічний рівень/ В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К.: Генеза.2010. – 304с.:іл.
93. Географія. 10 клас.: В. Коберник, Р.Коваленко, Оберіг. 2010.
94. Економічна і соціальна географія світу: Підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл./Б.П. Яценко, В.М. Юрківський, О.О. Любіцева та ін.; за ред. Б.П. Яенка. – К.: Прок-Бізнес, 2004. – 351с.: іл., карти.
95. Економічна і соціальна географія світу: Підруч. для 10 кл. серед. шк./Б.П. Яценко, В.М. Юрківський, О.О. Любіцева, О.К. Кузминська, О.О. Бейдик //за ред. Б.П. Яенка/ 4-е стереотипне видання. – К.: «АртЕк», 2000. – 288с.: іл., карти.
- 96.
97. Економічна і соціальна географія світу: Підруч. для 10 кл. серед. шк./Б.П. Яценко, В.М. Юрківський, О.О. Любіцева, О.К. Кузминська, О.О. Бейдик //за ред. Б.П. Яенка/ 4-е стереотипне видання. – К.: «АртЕк», 2000. – 288с.: іл., карти.
98. Атлас. Економічна і соціальна географія світу. 10 - 11клас, Київ, «Картографія», 2010 р.
99. Контурні карти Економічна і соціальна географія світу. 10 - 11клас, Київ, «Картографія», 2010 р.
100. Стадник О.Г. Соціально – економічна географія світу. 10 клас: зошит для практичних робіт 10 клас/ О.Г.Стадник, В.Ф.Вовк. - Х.: Видавництво «Ранок», 2014 р.
101. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України:www.mon.gov.ua
102. Веб-сайт Інституту інноваційних технологій і змісту освіти :<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
103. <http://geografica.net.ua> – географічний портал

ДОДАТКИ

Додаток А

Алгоритм розробки заняття з географії для дистанційного навчання

1. *Вкажіть тему уроку за календарним плануванням*
2. *Сформулюйте чітку мету та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів.*
3. *Мотивація навчально-пізнавальної діяльності*
(Зацікавте учнів до вивчення теми уроку - цікавий факт, проблемне питання, життєва ситуація та ін.)
4. *Вивчення нового матеріалу*
 - Дайте посилання на параграф чи сторінки підручника, вказавши авторів
 - Підберіть короткі відеосюжети відповідно до теми уроку, дайте посилання чи QR-коди
 - Розробіть цікаві, різноманітні, диференційовані завдання, які мають виконати учні (заповнення таблиці, побудова схеми, нанесення на котурну карту географічної номенклатури, виконання практичної роботи та ін.)
5. *Закріплення вивченого матеріалу*
 - Запропонуйте завдання для закріплення матеріалу («Продовж речення», «Знайди помилку», «Розв'яжи задачу» та ін.)
 - Скористайтесь готовими тестами або створіть самі на платформах: LearningApps, Classtime, Kahoot, онлайн-школа «На урок» та інші на Ваш вибір.
6. *Підсумок уроку Рефлексія («Закінчи речення», «Географічна асоціація» та ін.)*
7. *Домашнє завдання (Запропонуйте завдання за підручником, творчі завдання для учнів)*

Зразок навчального заняття

Розробка заняття з географії для дистанційного навчання за алгоритмом

Тема: Води суходолу Африки. Використання водних ресурсів.

Любі учні!

Наприкінці заняття ви будете:

Знати:

- основні водні об'єкти Африки, знаходити і показувати їх на карті

Аналізувати:

- закономірності розміщення вод суходолу

Оцінювати:

- значення водних ресурсів у господарській діяльності

Завдання:

- виконують усі «тут і зараз» (надсилаємо виконання після заняття)
- завдання за бажанням, але... повірте, вам сподобаються (виконати протягом дня і надіслати результат). «Завтра і потім» перевіритися не будуть!!!!
- завдання для тих, хто закоханий у географію (відповіді на ці завдання чекаю з нетерпінням і вислухаю вашу думку, якою б вона не була)

Відправляємось у подорож африканським континентом!!!

Проблемне питання: Діти! Кожен із нас хоча б одного разу був лідером, переможцем! І як це відчувати смак перемоги і лідерства!???

Так і деякі географічні об'єкти є лідерами, а деякі поєднують у собі декілька рекордів. Але навіть і в світі географії можна втратити лідерство. Про які географічні об'єкти іде мова, ви дізнаєтесь саме сьогодні.

Пропоную вам здійснити водну мандрівку Африкою.

- 1. *Розгляньте хмару слів «Водні об'єкти Африки».* Знайдіть їх на фізичній карті атласу та позначте у контурній карті.

- 2. *Перегляньте відео презентацію* (з 0:27 до 1:24)

<https://www.youtube.com/watch?v=Cni7T2F262U>

Річки Африки

Продовження додатка Б

• 3. Заповніть таблицю, використовуючи інформацію з відео та підручника (параграф 15)

Пояснення-нагадування: Витік – місце, де річка бере початок (височина, гора, болото та ін..)

Гирло – місце, де річка впадає в море, озеро та ін..

Живлення: снігове, дощове, льодовикове, підземне

Режим: повінь, межень, паводок

Характер течії: рівнинна, гірська.

<i>Річка</i>	<i>Витік к річки</i>	<i>Гирл о річк и</i>	<i>Живлен ня</i>	<i>Режи м</i>	<i>Характ ер течії</i>	<i>Довжи на</i>	<i>Використан ня</i>
Ніл							
Конго							
Нігер							
Замбе зі							

• 4. Перегляньте відео

<https://www.youtube.com/watch?v=CYxzSLpsgrM>

• 5. Випиши у зошит рекордсменів серед водних об'єктів Африки. Повірте, це цікаво! Можеш здивувати цією інформацією друзів, батьків, а ще учителя!!!

• 7. Погляньте на це чудо природи.

Знайдіть його на карті і перенесіть у контурну карту

https://www.youtube.com/watch?v=fE9mZ74T_wk

• 8. Ну що, цікаво тобі, з яким водним об'єктом трапилась казусна ситуація з лідерством?

Тоді це відео для тебе!!!!

https://www.youtube.com/watch?v=WX_zWaEp1Go

- 9. Не боїшся перевірити, як засвоїв матеріал? Тоді тобі за посиланням <https://learningapps.org/4344410> , <https://learningapps.org/6105838>

Додаток В

План- конспект уроку на тему «Узагальнення та систематизація знань за темою «Африка»»

Клас : 7

Тема. Узагальнення та систематизація знань за темою «Африка»

Мета. Узагальнити та систематизувати знання учнів з теми;

розвивати вміння засвоювати знання в різних ситуаціях; вчити учнів логічно мислити; вміння спілкуватися в парах, застосовувати інтерактивні форми роботи, висловлювати свої думки, розв'язувати певні проблеми, робити висновки; розвивати критичне географічне мислення; виховувати інтерес до вивчення географії, самостійність та культ спілкування .

Обладнання. Електронний підручник, картинки:атлас, політична, фізична карта світу, онлайн-тест.

Тип уроку. Узагальнення та систематизація знань.

Хід уроку.

I. Організаційна частина.

II. Мотивація навчальної діяльності.

План уроку.

1. Географічне положення материка.
2. Рельєф.
3. Клімат.
4. Води суходолу.
5. Природні зони.
6. Населення. Країни.
7. Материкові та світові рекорди Африки.
8. Проблеми материка Африка та шляхи їх розв'язання.

III. Закріплення вивченого.

1. *Усне опитування. Географічне положення материка.*

Продовження додатка В

1. Дати коротку характеристику географічному положенню материка Африка!(за планом)

1. Положення відносно екватора	Визначити: А) в яких півкулях (Північній чи Південній) розташований; Б) між якими паралелями міститься (де проходять лінії тропіків, полярних кіл)
2. Положення відносно нульового меридіана	Встановити, в якій півкулі (Західній чи Східній) розташований
3. Розміри	Визначити: А) крайні точки; Б) протяжність материка з півночі на південь та із заходу на схід; В) площа
4. Положення відносно інших материків	З'ясувати, до яких материків наближений, від яких - віддалений
5. Положення відносно морів і океанів	Встановити, які океани і моря омивають береги
6. Особливості берегової лінії	Визначити: А) сильно чи слабо розчленована; Б) які затоки впадають в суходіл; В) які великі півострови виступають в океан; Г) які великі острови чи архіпелаги розташовані поблизу узбережжя материка.

2. Відповідь учня.2. Прийом «Географічний практикум»

1. Робота з контурною картою онлайн. Позначити на контурній карті гори та рівнини материка.

А) за допомогою атласу;

Б) за переліком;

Гори – Атлас, Капські, Драконові, згаслі вулкани – Кіліманджаро, Кенія.

Нагір'я – Ахаггар, Тібесті; западина – Конго, Калахарі.

Східноафриканське плоскогір'я, Ефіопське нагір'я .

3. Гра «Хто швидше» (Подорож по онлайн-карті)

Робота з картою. (по групах – група групі задає географічні об'єкти з теми)

1. Показати річки Африки, що відносяться до басейну Атлантичного океану. (I група)

2. Показати річки Африки, що відносяться до басейну Індійського океану?

(II група)

4. Географічний диктант. Клімат.

1. В яких кліматичних поясах розташована Африка?

2. Яка середня температура Африки ?

3. В яку пору року випадає найбільше дощів ?

4. Які вітри дмуть в Африці ?

5. Як впливає на клімат підстильна поверхня вулканів Кенія та Кіліманджаро?

6. Який кліматичний пояс найсприятливіший для проживання людини в Африці?

Самоперевірка.(виводжу на екран)

1. Екваторіальний, субекваторіальний, тропічний, субтропічний.

2. + 20 С будь – якого місяця.

3. Літо – дощове, зима – бездощова.

4. Постійні пасати та західні вітри.
5. На вершинах лежить сніг.
6. Субтропічний.

5. Природні зони. «Розминка розуму».

1. Хто швидше складе малянок. (виводжу пазли з малянків на екран і даю доступ до екрану)

ЗАВДАННЯ. Назвати, що зображено дати коротку характеристику.

1. Екваторіальний ліс.

2. Горила.

3. Савани сухі.

4. Баобаб.

5. Зебра.

6. Лев

7. Зона пустель.

8. Сахара.

Продовження додатка В

6. Прийом «Географічна лабораторія». Населення. Країни.

Закінчити речення.

1. Основну частину населення становить корінне — (негроїдна раса).
2. Кількість населення – (800 млн. осіб).
3. Середня густина населення – (20 осіб / км).
4. Найбільша щільність населення на – (узбережжі Середземного моря, Гвінейської затоки, у дельті Нілу та на південно-східному узбережжі материка).
5. Більшість населення Африки проживає – (в селах (70 %)).

Географічна задача.

Щороку Єгипет відвідують 2 млн. туристів. Кожний з них витрачає в країні щонайменше 500 доларів США. Обчисліть щорічні прибутки країни від туризму. Зробіть висновок про значення цієї галузі для економіки Єгипту.

(2 млн. * 500 доларів США = 10 млн. доларів США)

7. Прийом «Розминка розуму» Материкові та світові рекорди Африки

1. Найбільше за площею водної поверхні прісноводне озеро в Африці – Вікторія (II місце в світі).
2. Найбільша пустеля Землі – Сахара (7 млн. км²)
3. Найбільша за протяжністю протока в світі – Мозамбікська (1700 км)
4. Найдовша річка світу – Ніл (6671 км)
5. Найдовше прісноводне озеро в світі – Танганьїка (650 км)
6. Найбільша за розміром та масою тіла тварина суходолу – африканський слон (3–5т)
7. Найшвидший серед тварин – гепард (до 120 км / год.)
8. Найвищі люди на Землі – тутсі (185 см)
9. Найнижчі люди на Землі – пігмеї (145 см)
10. Найвища точка над рівнем моря Африки – г. Кіліманджаро (5895 м).

8. Прийом «Бліц - опитування». Проблеми материка Африка та шляхи їх розв'язання.

1. Які стихійні явища характерні для Африки ?

- ураганний гарячий і сухий вітер,
- піщані смерчі та пилові бурі,
- повені,
- нашествя сарани

2. Які екологічні проблеми Африки?

- вирубка екваторіальних лісів,
- спустелення,
- зникнення багатьох видів рослин і тварин.

3. Які шляхи вирішення екологічних проблем Африки?

- створення заповідників та національних парків.

IV. Підсумок уроку «Мікрофон»

1. Чи сподобалося вам вивчати материк Африка ? Чому?
2. Чи хотіли б ви побувати в Африці ?
3. Що саме ви б хотіли побачити ?
4. Кого б ви взяли з собою в подорож ?

V. Домашнє завдання

1. Підготуватися до контрольної роботи з теми «Африка».
2. Повторити географічну номенклатуру з теми «Африка».
3. За тематичними картами з теми «Африка» в зошиті скласти власні завдання на читання карти та розв'язування задач.

План- конспект уроку на тему «Країни Північної Америки. США - найбільша за економічним потенціалом та політичним впливом країна»

Клас: 10-11

Тема: Країни Північної Америки. США - найбільша за економічним потенціалом та політичним впливом країна.

Навчальна мета: актуалізувати знання учнів про склад регіону та історію освоєння, нерівномірність економічного розвитку країн; сформулювати знання про місце і роль США в регіоні, особливості ЕГП, природи і населення США; розвивати вміння учнів визначати своєрідність ЕГП країни, оцінювати її природноресурсний потенціал та демографічну ситуацію; виховувати цікавість до вивчення теми.

Обладнання: ноутбук, гаджети, електронні карти :політична карта світу, політична карта Північної Америки, фізична карта Північної Америки, атласи, діаграми, таблиці, електронні підручники:

1. Пестушко В.Ю. Географія: Підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: Рівень стандарту, академічний рівень/ В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К.: Генеза.2010. – 304с.:іл.
2. Географія. 10 клас.: В. Коберник, Р.Коваленко, Оберіг. 2010.
3. Економічна і соціальна географія світу: Підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл./Б.П. Яценко, В.М. Юрківський, О.О. Любіцева та ін.; за ред. Б.П. Яенка. – К.: Прок-Бізнес, 2004. – 351с.: іл., карти.
4. Економічна і соціальна географія світу: Підруч. для 10 кл. серед. шк./Б.П. Яценко, В.М. Юрківський, О.О. Любіцева, О.К. Кузминська, О.О. Бейдик //за ред. Б.П. Яенка/ 4-е стереотипне видання. – К.: «АртЕк», 2000. – 288с.: іл., карти.

Основні поняття: історико-географічний регіон, інтеграційне об'єднання, ЕГП, колонізація, природно-ресурсний потенціал.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і умінь учнів

- *До яких історико-географічних регіонів відносять частину світу - Америка?*

Відповідь учнів: показивають на карті (рис.3.1.1.)два великі історико-географічні регіони - Англо-Америку (Північну Америку) і Латинську Америку. До складу Англо-Америку входять США, Канада і острівне володіння Данії - Гренландія, а також розташовані в Атлантичному океані острови - Бермудські, Сен-П'єр і Мікелон. Латинська Америка включає всю групу держав, розташованих на південь від США - це Мексика, країни Центральної Америки (перешийок між материками), острови Вест-Індії і держави Південної Америки з прилеглими до неї островами.

Рис.3.1.1. Політична карта світу

- *Коли й ким була відкрита Америка?*

Відповідь учнів: Всі ми знаємо, що Америку відкрив Колумб в 1492 році. І тут же відразу виникає питання – невже раніше ніхто зі Старого Світу не потрапив в Америку? І якщо до Колумба були відвідування цього континенту, то чому це не набуло належного значення? Насправді зараз вже відомо, що ще на рубежі 10-го і 11-го століть північні мореплавці – вікінги, а конкретно жителі Ісландії досягали берегів Північної Америки в районі Лабрадору, Ньюфаундленду, або навіть південніше, вони називали ці землі Винланд. І не просто досягали, але й засновували там поселення. Так само доведено, що вікінги були першими європейцями, які спілкувалися з корінними мешканцями Америки, і в результаті цих зв'язків було потомство. Но поселення вікінгів в Америці, і відкриття Колумба мають істотну відмінність у історичному значенні. Вікінгам були цікаві нові землі лісом і пасовищами, у той час як метою експедиції Колумба було відкриття нових торгових шляхів. Розвиток Європи в 10-му столітті ще не досягло того рівня, щоб відкриття вікінгів стали поштовхом до освоєння нових земель. Треба сказати, що відкриття вікінгів були відомі в середньовічній Європі, і ще до Колумба португальський мореплавець Кортервал плавав у західному напрямку з датчанами в пошуках нових земель, і міг досягти Америки за 20 років до Колумба. Но чи були ще якісь відвідування Америки в період до Колумба, і навіть до вікінгів? Можливо, що Америку відвідували відмінні мореплавці старовини – фінікійці. Адже ще близько 3500 років тому вони досягали Канарських островів, що знаходяться на захід від Африки. У 7-5 століттях до нашої ери фінікійці не раз здійснювали експедиції навколо Африки, і навіть мали там колонії. Западних берегів Америки могли досягати і полінезійці, бороздившие простори Тихого океану. Зв'язок Америки з Азією після заселення перший індіанцями, мабуть, мала місце і пізніше, на зорі виникнення перших цивілізацій. На це вказує спорідненість мовної сім'ї надане, поширеною на північному заході Північної Америки з китайським і енісейських мовами.

- *Які країни брали участь у колонізації Північної Америки?*

Відповідь учнів: Початок європейської колонізації Америки, як правило, датуються 1492 роком, хоча існує принаймні, один приклад ранішої спроби колонізації. Першими відомими [європейцями](#), що досягли [Америци](#), як вважають, були [вікінги](#) («[Норсі](#)») у 11 столітті, які створили декілька колоній в [Гренландії](#) і одне тимчасове поселення [Л'Анс-о-Медоуз](#) (L'Anse aux Meadows) в норвезькому районі [Вінландія](#), сьогоденний [Ньюфаундленд](#). Поселення в Гренландії існували впродовж декількох століть, протягом яких гренландські норсі і ескімоси мали контакти, але вони були ворожими. До кінця 15 століття, поселення гренландських норсі загинули.

В 1492 році іспанська експедиція під головуванням [Христофора Колумба](#) досягла Америци, після чого європейська колонізація, швидко запроваджувалося спочатку у [Карибському морі](#) (включаючи острови [Гаїті](#), [Пуерто-Рико](#) і [Кубу](#)), а з початку 16 століття, і по всій іншій Америці. Врешті-решт, вся західна півкуля перейшла під владу європейських держав, що привело до глибоких змін в її природі, населенні, у рослинному і тваринному світі. У 19 столітті вже понад 50 мільйонів чоловік залишили Європу за для Америк

III. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності учнів

Коли в 1492 р. кораблі Христофора Колумба досягли Багамських островів, мандрівник і не підозрював про масштаби свого відкриття, про те, що площа земель Нового Світу становить 42,5 млн км², а їх надра багаті на поклади найважливіших корисних копалин. Натомість європейці, що прийшли слідом за Колумбом, швидко побачили казкові можливості Нового Світу, і минуло зовсім небагато часу, як тисячі представників Старого Світу, покинувши будинки, сім'ї і свої заняття, почали переселятися до незнаних земель.

Через п'ять століть ми можемо оцінити результат діяльності переселенців і їх нащадків - країни Америци (розвинені і ті, що розвиваються) стали

потужною силою на світовій арені. Про їх різноманітність, рівні розвитку, національні та інші особливості ви дізнаєтеся на найближчих уроках.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Склад регіону

Завдання 1. За картами атласа визначте склад субрегіонів Англо-Америци та Латинської Америки.(рис. 3.1.2.)

З точки зору соціально-економічної географії Америка складається з двох великих історико-географічних регіонів - Англо-Америци (Північної Америки) і Латинської Америки. До складу Англо-Америци входять США, Канада і острівне володіння Данії - Гренландія, а також розташовані в Атлантичному океані острови - Бермудські, Сен-П'єр і Мікелон. Латинська Америка включає всю групу держав, розташованих на південь від США - це Мексика, країни Центральної Америци (перешийок між материками), острови Вест-Індії і держави Південної Америци з прилеглими до неї островами.

Рис.3.1.2. Карта субрегіонів Америки.

2. Особливості економічного розвитку регіонів Америки

Рівні розвитку країн Англо-Америки і Латинської Америки дуже різняться(*рис.3.1.3.*).

Головним економічним ядром Америки є дві країни - США та Канада - економічно розвинені країни, члени «великої сімки». Англо-Америка і особливо США — найпотужніший в економічному плані регіон світу, що посідає 1-е місце у світі як за виробництвом продукції обробної і видобувної промисловості (41 %), так і за виробництвом продукції сільського господарства (близько 40 %), 1-е місце у світі за виробництвом електроенергії і більшості видів найважливішої промислової продукції - автомобілів, літаків, ракет, верстатів, а також за видобутком вугілля, природного газу, залізної руди, руд основних кольорових металів, виплавою алюмінію тощо. На Англо-Америку припадає понад половини світового експорту пшениці, понад 3/4 кукурудзи і понад 9/10 — сої.

Країни Латинської Америки є такими, що розвиваються, хоч останнім часом тут можна виділити держави з більш високим рівнем розвитку промисловості. Це так звані нові індустріальні країни Латинської Америки: Мексика, Бразилія, Аргентина, Венесуела. У цьому ж регіоні розташована одна з небагатьох держав, що зберегли соціалістичний лад, — Куба.

Регіон долає важку спадщину багатовікової колонізації — економічну відсталість, латифундизм (велике поміщицьке землеволодіння), підлегле становище в системі міжнародного поділу праці..

Країни Латинської Америки відіграють роль аграрно-сировинних додатків розвинених держав, є важливою сферою вкладення капіталу і ринком збуту готової продукції.

Рис.3.1.3. Карта економічного розвитку регіонів Америки.

3. Інтеграційні процеси в країнах Америки

Характерною ознакою Америки є наявність низки інтеграційних об'єднань.

Завдання 2. За картами визначте, до складу яких регіональних міжнародних організацій входять країни Америки.

Найбільшою міжнародною організацією є Організація американських держав, що поєднує 30 країн регіону. У 1973 р. створене Карібське співтовариство (КАРІКОМ), його мета — спростити господарські пов'язки між Карібськими країнами. Із 1983 р. на основі Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі утворена Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛАІ). Найбільше економічно потужне об'єднання було створене в 1992 р., коли США, Канада й Мексика утворили Північноамериканську асоціацію вільної торгівлі (НАФТА). Інтеграційні процеси допомагають більш раціонально використати сировинні, фінансові, трудові та виробничі ресурси Америки.

3. Роль США в регіоні

Вирішальну роль в економічному і політичному житті регіону і всього світу відіграє наймогутніша в економічному і військовому аспектах країна — США. За підтримки держави міжнародні монополії США практично повністю контролюють країни Америки, проникаючи до їх економіки шляхом придбання акцій місцевих фірм, заснування філіалів своїх фірм, перенесення туди частини виробництв багатьох товарів, використання дешевої робочої сили і багатьох сировинних ресурсів.

США використовують своїх сусідів для виконання певних функцій обслуговування: переробки привізної нафти, реекспорту нафтопродуктів, виробництва алюмінію, «квартирантства» найбільших монополій, що уникають великого оподаткування чи розукрупнення тощо. До портів Панами приписано більше американських торговельних суден, ніж до всіх портів США. Останнім часом багато держав регіону дедалі наполегливіше намагаються звільнитися від надмірної опіки США і збільшити свою частку прибутку від експлуатації власних ресурсів. (Додаток №4)

5. Освоєння регіону та формування території США

Виступи учнів з повідомленнями

До приходу європейців територію Північної Америки населяли індіанці, а Аляску — ескімоси. Наприкінці XV ст. берегів Північної Америки досяг мореплавець Джон Кабот. Це поклало початок європейській колонізації материка, у якій брали участь іспанці, голландці й французи, однак найбільших успіхів досягли англійці. На початку XVII ст. Англія вже мала велику територію на східному узбережжі континенту.

У XVIII ст. в американських колоніях розгорнувся потужний рух, спрямований на здобуття самостійності. У ході війни за незалежність американська армія, яку очолював Джордж Вашингтон і яка складалася з добровольців, здобула перемогу. 4 червня 1776 р. була прийнята Декларація незалежності США, а через 11 років — конституція нової держави.

У наступні кілька десятиліть територія країни збільшувалася як за рахунок покупок (Франція продала колонію Луїзіана, Росія — Аляску й Алеутські острови), так і завдяки захопленням (у Мексики був відібраний штат Техас). У другій половині XIX ст. колонізація охопила Великі рівнини, гірський Захід і Тихоокеанське узбережжя.

Із часом загострилися суперечності між промисловою й фермерською Північчю й рабовласницьким Півднем, що призвели до громадянської війни 1861–1865 рр. Перемогу здобули жителі Півночі, яких очолював президент Авраам Лінкольн. Це дало можливість об'єднати країну, призвело до знищення рабства й послужило поштовхом до швидкого економічного розвитку.

У 1917–1918 рр. США брали участь у Першій світовій війні на боці Антанти. Після війни, що переважно велася на європейській території, США посіли провідне місце серед держав світу.

У 1929 р. в країні вибухнула жорстока економічна криза — «Велика депресія», що супроводжувалася падінням виробництва, соціальними потрясіннями, ростом безробіття й злочинності. Кризу вдалося подолати за допомогою відомих під назвою «Новий курс» реформ, проголошених президентом Франкліном Рузвельтом, що чотири рази переобирався на цю посаду. Після Другої світової війни США захопили світове лідерство, якому протистояв СРСР. Між цими країнами велася «холодна війна», що закінчилася з розпадом СРСР в 90-х роках XX ст. США воювали у Кореї (1950–1953рр.), потім у В'єтнамі (1965–1973 рр.), пізніше американська армія брала участь у військових операціях у Кувейті, на Балканах. Після жахливого терористичного акту 11 вересня 2001 року США ведуть активну боротьбу зі світовим тероризмом.

6. «Візитна картка» США

Офіційна назва — Сполучені штати Америки. Площа — 9,4 млн км². Населення — 308 млн осіб (2009 р.). Столиця — Вашингтон. Тип країни —

економічно високорозвинена держава, країна «великої сімки». Державний устрій — президентська республіка, федеративна держава. (Додаток №5)

7. ЕГП

Завдання 3. За картами атласа охарактеризуйте ЕГП США.

США займають середню частину материка Північна Америка. Тут знаходяться 48 штатів і федеральний округ Колумбія, 49-й штат — Аляска — розташований на північному заході материка, межує з Канадою, а через Берінгову протоку — з Росією. Гавайські острови (Тихий океан) здобули статус 50-го штату США в 1959 р. Територія США омивається водами Атлантичного і Тихого океанів, на півночі (Аляска) — Північним Льодовитим океаном. Природно, що морські кордони США (близько 8000 км) значно довші за сухопутні. (Додаток №6)

Понад 200 років на території США не було війн, за винятком громадянської війни Півночі і Півдня. Країна не зазнавала руйнівного впливу подій Першої і Другої світових війн, більше того, отримала з них гігантські прибутки як кредитор багатьох держав Європи.

Отже, ЕГП США вельми вигідне й сприяє економічному розвитку держави.

8. Природно-ресурсний потенціал

За кількістю і різноманітністю природних умов та ресурсів США є однією з найбагатших країн світу.

Рельєф країни дуже різноманітний. Рівнини і низовини внутрішніх частин країни створюють сприятливі умови для сільськогосподарського освоєння. Всю західну частину країни займає гірська система Кордільєри, а вздовж Атлантичного узбережжя простяглися невисокі гори Аппалачі.

Головною перевагою клімату є достатнє зволоження рівнинних земель східної частини країни та їх розташування в помірному і субтропічному поясах. Природна родючість різноманітних ґрунтів поліпшується за допомогою

продуманої меліорації. Водні ресурси розподілені нерівномірно, однак система Великих озер, ріка Міссісіпі з притоками є величезним резервуаром прісної води.

США мають багаті і різноманітні ресурси корисних копалин.

Хоча держава і приватні особи витрачають на охорону навколишнього середовища величезні кошти, масштаби виробництва настільки великі, що екологічних проблем уникнути не вдається.

V. Закріплення нових знань і умінь учнів

Завдання 4. За картами атласа, даними підручника, діаграм, таблиць визначте географію мінеральних ресурсів США. Результати занесіть до таблиці.

Завдання 5. Зробіть припущення, які галузі господарства можуть розвиватися в США на власних ресурсах.

VI. Підсумок уроку

- Америка складається з двох історико-географічних регіонів - Англо-Америци (Північної Америци) і Латинської Америци. Північна Америка має сприятливі соціально-економічні умови для життя і діяльності людей. Головним економічним ядром Північної Америци є США та Канада - економічно розвинені країни, члени «Великої сімки». Вони є постіндустріальними країнами – лідерами з високим рівнем господарського розвитку, який впливає на хід усіх економічних процесів у світі, країн північноамериканського регіону. Вирішальну роль в економічному і політичному житті регіону і всього світу відіграє наймогутніша в економічному і військовому відношеннях країна - США.

- ЕГП США дуже вигідне, на всіх етапах воно сприяло розвитку країни.
- США мають величезний природно-ресурсний потенціал.

VII. Домашнє завдання

- Опрацювати §40., конспект уроку
- Позначити на контурній карті країни Англо-Америци.

Продовження додатка В

- Випереджальне (окремим учням). Знайти статистичні дані та побудувати в зошитах стовпчикові або кругові діаграми, які відображають частку США у світовому промисловому та сільськогосподарському виробництві.
- Випереджальне (окремим учням). Підготувати повідомлення про економічне партнерство США та України.